

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Π.Μ.Σ.: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση και Πολιτική

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΤΣΙΑΠΗ
A.M.: 7342142100018

**«Η ασφαλειόποιηση του Ισλάμ στην εξωτερική πολιτική
των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή»**

Επιβλέπουσα:

Εκάβη Αθανασοπούλου

Αθήνα, 31-01-2024

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνησή της αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν από το Διαδίκτυο.

Σε κάθε περίπτωση, αναληθούς ή ανακριβούς δήλωσης, υπόκειμαι στις συνέπειες που προβλέπονται στον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος καθώς και στις διατάξεις που προβλέπει η Ελληνική και Κοινοτική Νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο ΔΗΛΩΝ

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΤΣΙΑΠΗΣ

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Summary.....	4
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1 ^ο – Ερμηνευτικό πλαίσιο.....	8
Η κατασκευή της έννοιας «ασφάλεια» στις διεθνείς σχέσεις.....	8
Ιστορική αναδρομή της έννοιας «Ασφάλειας».....	9
Η Σχολή της Κοπεγχάγης.....	12
Η Ασφαλειοποίηση του Ισλάμ στις ΗΠΑ.....	17
Κεφάλαιο 2 ^ο	18
Γεωπολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον προ της 11 ^{ης} Σεπτεμβρίου.....	18
Η προεδρία George Bush.....	20
Η θρησκευτική φόρτιση της γλώσσας.....	21
Ιδεολογική φόρτιση της γλώσσας.....	24
Δηλώσεις στενών συνεργατών του Bush.....	26
Η εικόνα των ΗΠΑ από τους «άλλους».....	28
Επιτυχής ασφαλειοποίηση του Ισλάμ.....	29
Ο ιδεολογικός χάρτης της κυβέρνησης Bush.....	31
Κεφάλαιο 3 ^ο - Προεδρία Obama (2009 – 2017).....	32
Η γεωπολιτική κατάσταση όταν ανέλαβε ο Obama.....	32
Οι ομιλίες του Προέδρου Ομπάμα.....	33
Πολιτικές απασφαλειοποίησης από τον Πρόεδρο Ομπάμα.....	39
Αποτελέσματα των πολιτικών Obama.....	42
Συμπεράσματα.....	45
Βιβλιογραφία.....	51

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει την ασφαλειοποίηση του Ισλάμ που επιχειρήθηκε στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στη Μέση Ανατολή, η οποία συντελέστηκε μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Για τον σκοπό αυτό, μελετώνται οι προεδρίες των George Bush και Barack Obama, υπό το πρίσμα της Σχολής της Κοπεγχάγης, μίας διακριτής προσέγγισης στην εξέταση του φαινομένου της Ασφάλειας, η οποία έρχεται σε αντιδιαστολή προς την κρατούσα αντίληψη του Ρεαλισμού. Στην εργασία αυτή, παρουσιάζεται ο τρόπος και οι λόγοι για τους οποίους ο πρόεδρος Bush επέλεξε να αναδείξει ένα υπαρκτό ζήτημα ασφαλείας, την τρομοκρατία, ως υπαρξιακή απειλή για τον πυρήνα της αμερικανικής ταυτότητας, επιτυγχάνοντας να ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ, μέσω του δίπολου «εμείς» και οι «άλλοι». Παράλληλα, παρουσιάζονται οι προσπάθειες του προέδρου Obama να αντιστρέψει αυτή την πολιτική, καθώς και οι λόγοι αυτής της αναδιπλώσης.

Summary

This thesis aims to present the securitization of Islam in the foreign policy of the United States in the Middle East, which took place after the terrorist attack of September 11, 2001. For the purposes of this study, the presidencies of George Bush and Barack Obama are examined through the lens of the Copenhagen School, a distinct approach to the study of security phenomena that contrasts with the prevailing Realist perspective. This work presents the ways and reasons why President Bush chose to highlight an existing security issue, terrorism, as an existential threat to the core of American identity, achieving the securitization of Islam through the dichotomy of "us" and "them." At the same time, it presents President Obama's efforts to reverse this policy, as well as the reasons for this shift.

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, τόσο σε πολιτικές, όσο και σε ακαδημαϊκές συζητήσεις, η έννοια της «ασφαλειοποίησης του Ισλάμ» έχει συγκεντρώσει ιδιαίτερη προσοχή¹. Η συγκεκριμένη έννοια έχει δημιουργηθεί για να εξηγήσει ένα πολυμερές φαινόμενο, το οποίο αποσκοπεί να ερμηνεύσει τις αντιλήψεις που υπάρχουν στις δυτικές κοινωνίες για το Ισλάμ ως απειλή για τις κοσμικές αξίες και κατ' επέκταση τη φιλελεύθερη διεθνή τάξη. Μια αντίληψη περί απειλής, η οποία γιγαντώθηκε μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης, και εργαλειοποιήθηκε προκειμένου να ληφθούν μια σειρά από μέτρα, όπως η διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, ή η λήψη μέτρων έκτακτης ανάγκης από κράτη της Δύσης, όπως ο Νόμος κατά της Τρομοκρατίας (USA PATRIOT Act)², ή οι πιο πρόσφατοι νόμοι κατά της μετανάστευσης, και της απαγόρευσης χρήσης μπουρκας σε ευρωπαϊκά κράτη. Μέτρα τα οποία είχαν δυσανάλογη επίδραση στις μουσουλμανικές μειονότητες ανά την Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

Η «ασφαλειοποίηση» του Ισλάμ και η διάκριση μεταξύ «μετριοπαθούς» και «ριζοσπαστικού», συμβάλλει στη δημιουργία της κατηγορίας των απειλητικών «άλλων», το οποίο με τη σειρά του απαιτεί έναν πιο «παρεμβατικό» ρόλο του κράτους στη δημόσια ζωή³. Η «ασφαλειοποίηση» περιγράφει τις διαδικασίες με τις οποίες μια συγκεκριμένη ομάδα ή ένα ζήτημα, θεωρείται και αναδεικνύεται ως απειλή και επομένως, ανάγεται σε ζήτημα εθνικής ασφάλειας από τους policy-makers. Μέσα σε μία κοινωνία, αυτή η αντίληψη για το «άλλο» ή αλλιώς, ο διαχωρισμός ανάμεσα σε μουσουλμάνος και μη, αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί συστατικό στοιχείο διάκρισης και άρα, δόμησης της σύγχρονης «ταυτότητας» του

¹ Luca Mavelli, «Between Normalisation and Exception: The Securitisation of Islam and the Construction of the Secular Subject», 2013, Millennium: Journal of International Studies, p.1, <https://doi.org/10.1177/0305829812463655>

² USA PATRIOT Act United States [2001], Britannica, <https://www.britannica.com/topic/USA-PATRIOT-Act>

³ Humphrey Michael (2009), 'Securitisation and Domestication of Diaspora Muslims and Islam: Turkish Immigrants in Germany and Australia', International Journal on Multicultural Societies 11, no. 2, p. 136–54.

δυτικού ανθρώπου⁴. Κατά τον Luca Mavelli⁵, η «ασφαλειοποίηση του Ισλάμ» αποτελεί ένα **εργαλείο** κατασκευής και αναπαραγωγής εκκοσμικευμένων προτύπων υποκειμενικότητας στις δυτικές κοινωνίες, μία διαδικασία η οποία βασίζεται στη δυτική/ευρωπαϊκή κοσμική αντίληψη ότι η «πίστη» πρέπει να περιορίζεται στην ιδιωτική σφαίρα, σε αντίθεση με το ισλάμ το οποίο στα μάτια ενός δυτικού αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα πολιτικών πεποιθήσεων, όπου ο ιδιωτικός και δημόσιος βίος συμπλέκονται και ανατροφοδοτούν ο ένας τον άλλο. Μέσω αυτής της διαδικασίας λοιπόν επιχειρείται όχι μόνο η διάκριση ανάμεσα στη δύση και στον υπόλοιπο κόσμο, αλλά και η δυτική ανωτερότητα έναντι των υπολοίπων ταυτοτήτων, η οποία πρέπει να **διαφυλαχτεί**, καθότι αποτελεί τον πυρήνα/θεμέλιο του εκκοσμικευμένου κράτους⁶.

Το **ερευνητικό ερώτημα** της παρούσας εργασίας είναι το εξής: κατά πόσο ασφαλειοποιήθηκε το Ισλάμ στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή από τους George W. Bush (2001 – 2009) και Barack Obama (2009 – 2017) και εάν ναι, **πώς** αυτό επετεύχθη. Η απάντηση στο συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα (εάν ασφαλειοποιήθηκε ή όχι) **φιλοδοξεί** με τη σειρά του να απαντήσει “γιατί” ασφαλειοποιήθηκε το Ισλάμ στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ο τρόπος εξέτασης του ερευνητικού ερωτήματος θα βασιστεί σε αυτόν της «**αποκάλυψης**» (revelatory cases)⁷, και αφορά τη διερεύνηση ενός ζητήματος που προηγουμένως δεν φαινόταν αν είχε ασφαλειοποιηθεί. Στην προκειμένη, θα «αποκαλυφθεί» εάν ασφαλειοποιήθηκε ή όχι, το Ισλάμ από την εκάστοτε προεδρία.

⁴ Croft Stuart (2012), *Securitizing Islam: Identity and the Search for Security*, Cambridge University Press, p. 2, <https://doi.org/10.1017/CBO9781139104142>

⁵ Mavelli Luca (2013), «Between Normalisation and Exception: The Securitisation of Islam and the Construction of the Secular Subject», *Millennium: Journal of International Studies*, p. 161, <https://doi.org/10.1177/0305829812463655>

⁶ Ο.π. p. 162

⁷ Balzacq Thierry, “Securitization Theory - How Security Problems Emerge and Dissolve”, Routledge, 2010, p. 31–53. <https://doi.org/10.4324/9780203868508>

Η Μεθοδολογία που ακολουθείται στην παρούσα εργασία είναι αυτή της **βιβλιογραφικής ανασκόπησης**. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση επιλέχτηκε καθώς είναι μία δευτερογενής έρευνα και βασίστηκε κυρίως σε ξενόγλωσσα βιβλία, επιστημονικά άρθρα και μελέτες, καθώς και επιστημονικές έρευνες πανεπιστημίων και μη-κερδοσκοπικών/μη-κυβερνητικών οργανώσεων. Επίσης, βασίστηκε στη διερεύνηση διαδικτυακών τόπων, όπως δημοσιογραφικών άρθρων και κρατικών φορέων, μέσω των οποίων αντλήθηκαν οι ομιλίες των Αμερικανών Προέδρων, των στενών συνεργατών τους, καθώς και εκλεγμένων αντιπροσώπων του Κογκρέσου. Ως προς τη μελέτη των ομιλιών, δηλώσεων και συνεντεύξεων των δύο Αμερικανών Προέδρων, καθώς και των στενών συνεργατών τους, ακολουθείται η μεθοδολογία της **«ανάλυσης λόγου»**, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν ασφαλειοποιήθηκε το Ισλάμ. Τόσο οι ομιλίες και οι δηλώσεις των Αμερικανών Προέδρων, όσο και των συνεργατών τους αποτελούν **τις βασικές πηγές** της διπλωματικής. Εντούτοις, πρέπει να επισημανθεί ότι η ασφαλειοποίηση ενός ζητήματος δεν περιορίζεται μόνο στους λόγους, καθώς η έννοια της «γλωσσικής πράξης» που αναλύεται στο θεωρητικό τμήμα της εργασίας είναι κάτι ευρύτερο. Όμως λόγω **αντικειμενικών περιορισμών** της διπλωματικής εργασίας, όπως το εύρος των επιτρεπτών λέξεων, η ανάλυση επικεντρώνεται αποκλειστικά στους λόγους των Αμερικανών Προέδρων και των συνεργατών τους. Σημειώνεται επίσης ότι οι δηλώσεις αυτές θα παρουσιαστούν στα αγγλικά, για χάρη της αμεσότητας του λόγου. Τέλος, θα αξιοποιηθεί και η μέθοδος της **«διαδικασίας ανίχνευσης»**, όπου εξετάζεται σε κάθε κεφάλαιο κατά πόσο επετεύχθη ή όχι, η διαδικασία ασφαλειοποίησης, ήτοι, **εάν έγινε αποδεκτό ένα ζήτημα** ως υπαρξιακή απειλή από τους Αμερικανούς πολίτες.

Όσον αφορά τα κεφάλαια της επιμέρους εργασίας, στο **πρώτο** κεφάλαιο παρουσιάζεται το ερμηνευτικό πλαίσιο και πιο συγκεκριμένα αξιοποιείται η προσέγγιση της «Σχολής της Κοπεγχάγης» στη μελέτη της Διεθνούς Ασφάλειας. Δεδομένου ότι η Σχολή της Κοπεγχάγης, σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή σχολή του ρεαλισμού, αντιλαμβάνεται τα ζητήματα που ασφαλειοποιούνται ως μία κοινωνική κατασκευή⁸, αξιοποιείται ως ερμηνευτικό εργαλείο για να καταδείξει πως η ασφαλειοποίηση του Ισλάμ υπήρξε μία πολιτική επιλογή, προκειμένου να επιτευχθούν απώτεροι πολιτικοί στόχοι. Στο **δεύτερο** κεφάλαιο εξετάζεται **εάν και πώς** ασφαλειοποιήθηκε το Ισλάμ από τον Πρόεδρο Bush, ενώ στο **τρίτο** κεφάλαιο εξετάζεται **εάν** αυτό συνεχίστηκε από τον Barak Obama. Στο τέλος παρουσιάζονται τα **συμπεράσματα**, όπου σημειώνονται οι βασικές διαφορές ανάμεσα στις δύο προεδρίες, καθώς και οι ομοιότητες, ενώ δίνεται μία **ερμηνεία** ως προς το «γιατί» ασφαλειοποιήθηκε (ή όχι) το Ισλάμ από τον εκάστοτε πρόεδρο.

Κεφάλαιο 1^ο – Ερμηνευτικό πλαίσιο

Η κατασκευή της έννοιας «ασφάλεια» στις διεθνείς σχέσεις

Η ανάκυψη ενός ζητήματος ασφαλείας δημιουργεί μία κατάσταση που έχει το χαρακτηριστικό του κατεπείγοντος, με την έννοια ότι αποτελεί ζήτημα υπαρξιακής απειλής. Μία τέτοια κατάσταση δύναται να δικαιολογήσει τη χρήση εξαιρετικών μέσων για την αντιμετώπιση της. Στο όνομα της αντιμετώπισης μίας τέτοιας απειλής, μπορεί η κυβέρνηση να επιζητήσει τη νομιμοποίηση της χρήσης ισχύος, την απόδοση ειδικών εξουσιών (π.χ. καθεστώς έκτακτης ανάγκης) ή την λήψη ειδικών μέτρων (π.χ. στρατιωτικός νόμος, γενική επιστράτευση). Η αναγωγή ενός θέματος σε ζήτημα ασφαλείας (securitization) αποτελεί εξ ορισμού ένα **πολιτικό ζήτημα**⁹. Ο Barry

⁸ Αλειφαντής Στέλιος, «Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων»: «Νικόλαος Τζιφάκης, Η κατασκευή της Ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις – Φάκελος, Εξωτερική πολιτική & Εθνική Ασφάλεια Η' Εξάμηνο, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, σελ. 32.

⁹ Barry Buzan, "Rethinking Security after the Cold War. Cooperation and Conflict", 1997, 32(1), 5–28.

Buzan περιγράφει την ύπαρξη ενός αναλυτικού φάσματος, όπου στο ένα άκρο βρίσκονται μία σειρά από μη-πολιτικοποιημένα ζητήματα, τα οποία δεν αποτελούν μέρος του δημόσιου διαλόγου και ως εκ τούτου δεν ασχολείται το κράτος, στο μέσο βρίσκονται τα συνήθη ζητήματα πολιτικής, και στο άλλο άκρο τα ζητήματα ασφαλείας. Έτσι, η κλιμάκωση ενός θέματος σε ζήτημα ασφαλείας, πραγματοποιείται με μία «κίνηση ασφάλειας» (securitizing move)¹⁰. Αυτή η κίνηση έχει τη μορφή μίας ομιλίας ή ενός λόγου με τον οποίο ένας παράγοντας εξουσίας (securitizing actor) παρουσιάζει το εκάστοτε αντικείμενο αναφοράς της ασφάλειας ως απειλούμενο, προκειμένου να λάβει την **απαραίτητη αποδοχή**¹¹ των μελών της συλλογικότητας για τη χρήση εξαιρετικών μέσων. Μία τέτοια παρουσίαση μπορεί να ενδυθεί με τη χρήση **δραματοποιημένων** σχημάτων λόγου, ώστε να αναδείξουν την κρισιμότητα της κατάστασης και να επιτευχθεί επίκληση στο συναίσθημα¹².

Ιστορική αναδρομή της έννοιας «Ασφάλειας»

Παραδοσιακά, εκείνο που απαντούσε στο ερώτημα τι αποτελεί ασφάλεια στις διεθνείς σχέσεις, οδηγούσε πάντα στην στρατιωτική ασφάλεια και στον σκληρό πυρήνα του κράτους. Ένα γεγονός θεωρείται ως ζωτική απειλή, όταν αντικείμενο της απειλής είναι είτε το κράτος, είτε η κυβέρνηση, η επικράτεια ή η κοινωνία εν γένει¹³. Υπό αυτό το πρίσμα, η ασφάλεια αποτελούσε, και συνεχίζει να αποτελεί, ζήτημα επιβίωσης. Ιστορικά εξηγείται από το γεγονός ότι τα νεωτερικά κράτη αντιλαμβάνονταν την ασφάλεια μόνο με όρους στρατιωτικής ισχύος στις μεταξύ τους σχέσεις, ενώ στο εσωτερικό τους με όρους τάξης και εσωτερικής ασφάλειας. Το κράτος, κατά τους κλασικούς φιλελεύθερους αποτελεί μάλλον ένα αναγκαίο κακό, για τη διατήρηση της ειρήνης εντός των κοινωνιών, τη

¹⁰ Barry Buzan, Ole Waever and Jaap de Wilde, "Security: A New Framework for Analysis", Lynne Rienner Publishers, 1998, σελ. 25

¹¹Ο.π. σελ. 25

¹² Αλειφαντής Στέλιος, "Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων" «Νικόλαος Τζιφάκης, Η κατασκευή της Ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις – Φάκελος, Εξωτερική πολιτική & Εθνική Ασφάλεια Η' Εξάμηνο, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, σελ. 35.

¹³ Barry Buzan, Ole Waever and Jaap de Wilde, Security: A New Framework for Analysis, Lynne Rienner Publishers, 1998,

διασφάλιση του εμπορίου και την ακεραιότητα της ιδιωτικής περιουσίας. Έπρεπε να έχει την ελάχιστη παρεμβατικότητα στην καθημερινή ζωή, ουσιαστικά να αποτελεί ένα κράτος «Νυχτοφύλακα» και ως εκ τούτου, το νεωτερικό κράτος του 19^ο αιώνα ξεπρόβαλε ως το «Ελάχιστο κράτος»¹⁴. Καθώς όμως οι ανάγκες διευρύνονταν, η ψήφος έγινε καθολική και τα αιτήματα των πολιτών περισσότερα, υπήρξε ανάγκη για διεύρυνση του ρόλου του κράτους και σε άλλες εκφάνσεις της κοινωνίας και της πολιτικής. Έτσι, η διεύρυνση του κράτους παρατηρήθηκε ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και ειδικά μετά το τέλος του Β' Π.Π. και την ανάγκη να ανακάμψουν τα κατεστραμμένα κράτη της Ευρώπης και οι λαοί της.

Με την διεύρυνση όμως του κράτους, διευρύνθηκε και το φάσμα των αρμοδιοτήτων του σε όλο και περισσότερα ζητήματα. Έτσι, τη δεκαετία του 80' παρατηρήθηκε μια γενικότερη στροφή διεύρυνσης της ατζέντας ασφαλείας. Ταυτόχρονα, η θεωρία της ασφαλειοποίησης άρχισε να εδραιώνεται τα τελευταία χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, καθώς μεταθετικιστικές θεωρίες και ο κονστρουκτιβισμός, άρχισαν να κερδίζουν έδαφος στις Διεθνείς Σχέσεις, ενώ όλο και περισσότεροι ακαδημαϊκοί άρχισαν να μελετούν ζητήματα ασφαλείας και τη σημασία της διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής τους, σε μη στρατιωτικά θέματα¹⁵. Έτσι, το έδαφος για τη θεωρία της ασφαλειοποίησης τέθηκε κατά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, μία εποχή κατά την οποία οι μελέτες ασφαλείας είχαν χωριστεί στις παραδοσιακές σχολές σκέψης, η ασφάλεια στον σκληρό πυρήνα του κράτους (ασφάλεια υπό στενή έννοια του όρου)¹⁶ και σε μία όλο και διευρυνόμενη αντίληψη για τη συμπερίληψη και άλλων ζητημάτων στο πεδίο της ασφάλειας (ασφάλεια υπό την ευρεία έννοια του όρου)¹⁷.

Η διεύρυνση του ρόλου του κράτους και κατ' επέκταση της ατζέντας για τα ζητήματα ασφαλείας, συμπεριέλαβε και μία σειρά άλλων ζητημάτων, πέρα

¹⁴ "Night-watchman state", "Wikipedia", https://en.wikipedia.org/wiki/Night-watchman_state

¹⁵ Krause, K. and Williams, M. C., 1996. Broadening the agenda of security studies: politics and methods. *Mershon International Studies Review*, 40 (2), 229-234.

¹⁶ Πηγή: *The Renaissance of Security Studies*, 1991

¹⁷ Buzan, Waever and De Wilde, "Security - A New Framework for Analysis", Lynne Rienner Publishers, 1998, p. 3 - 5

των θεμάτων υψηλής πολιτικής, τα οποία παρουσιάζονται μέσω των μηχανισμών της γλώσσας, ως υπαρξιακή απειλή. Η υπαρξιακή απειλή μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο σε σχέση με το αντικείμενο αναφοράς της, δηλαδή τι απειλείται. Μεταξύ ζητημάτων που έχουν ασφαλειοποιηθεί από τους φορείς ασφαλείας, όπως αναφέρονται στο έργο «*Security: A New Framework for Analysis*»¹⁸ είναι τα ακόλουθα:

- ❖ **Στρατιωτικός τομέας:** εξωτερικός συνήθως εχθρός, ενίοτε όμως και εσωτερικός, όπως η περίπτωση ενός πραξικοπήματος κατά της νόμιμης κυβέρνησης και του πολιτεύματος, που απορρέει από το Σύνταγμα.
- ❖ **Πολιτικός τομέας:** Μία απειλή που προσανατολίζεται προς τους θεσμούς ενός κράτους, αλλά ενδέχεται να αποτελεί πρόφαση, κάτω από το μανδύα κάποιας ιδεολογίας και να εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα. Η απειλή αφορά θεσμούς, νομιμοποίηση εξουσίας, καθώς και διοικητικές αρμοδιότητες.
- ❖ **Οικονομικός τομέας:** είναι πιο δύσκολο να διευκρινιστεί ως προς το αντικείμενο της απειλής. Οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν την απειλή της πτώχευσης, ή της αλλαγής του θεσμικού πλαισίου, όπου μπορεί να καταστούν είτε παράνομες, είτε μη-βιώσιμες (π.χ. μετά από κομμουνιστική επανάσταση). Μία οικονομική απειλή μπορεί να παρουσιαστεί είτε ως εξωγενής, είτε ως ενδογενής.
- ❖ **Περιβάλλον:** Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος από το σύγχρονο τρόπο ζωής, έχει θέσει ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 90' το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή ως σοβαρή απειλή. Μία απειλή που δεν στοχεύει κάποιο συγκεκριμένο κράτος, αλλά ολόκληρο τον ανθρώπινο πολιτισμό.

Υπό αυτό το πρίσμα, η έννοια της ασφάλειας έπαψε να αφορά αποκλειστικά το στενό πυρήνα του κράτους και αντικείμενο της προσοχής έγινε ο άνθρωπος, είτε ως άτομο (υποκείμενο), είτε ως μία παγκόσμια κοινότητα. Συνεπώς, η ασφαλειοποίηση υπό την ευρεία έννοια του όρου, άρχισε να

¹⁸ Ο.Π.

συμπεριλαμβάνει την οικονομική ευημερία, το φυσικό περιβάλλον, την πολιτιστική ταυτότητα ή τα πολιτικά δικαιώματα.

Η Σχολή της Κοπεγχάγης

Η Σχολή της Κοπεγχάγης αποτελεί μία ερμηνευτική προσέγγιση του φαινομένου της ασφάλειας, όπως αυτό εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, προερχόμενη από διάφορες θεωρητικές παραδόσεις και ιδέες, όπως τον νέο-ρεαλισμό του Barry Buzan και τον μετα-δομισμό του Ole Waever¹⁹. Οι Barry Buzan και Ole Wæver εισηγήθηκαν μια **κονστρουκτιβιστική** προοπτική, η οποία εξετάζει πώς τα προβλήματα μετατρέπονται σε ζητήματα ασφάλειας²⁰.

Οι οπαδοί της Σχολής της Κοπεγχάγης υποστηρίζουν ότι η ασφάλεια είναι αποτέλεσμα μίας «γλωσσικής πράξης», κατά την οποία οι ενδιαφερόμενοι stakeholders (securitizing actors), αναλαμβάνουν να αναδείξουν ένα υπαρκτό πρόβλημα ως ζήτημα εθνικής ή διεθνούς ασφάλειας. Σύμφωνα με την έννοια της ασφαλειοποίησης, οποιοδήποτε πρόβλημα ασφάλειας μπορεί να μετατραπεί σε υπαρξιακή απειλή που απαιτεί έκτακτα μέτρα αντιμετώπισης. Αποτελεί ένα είδος «**πολιτικής χειραγώγησης**» προκειμένου να πειστούν οι κατάλληλοι δέκτες, δηλαδή από πολιτικούς και κυβερνήσεις μέχρι την πλειοψηφία των πολιτών²¹.

Σύμφωνα με τη Σχολή της Κοπεγχάγης, κανένα ζήτημα δεν είναι φύσει «απειλή», αλλά αποτελεί ένα **κοινωνικό κατασκεύασμα** και αναδεικνύεται ως τέτοια μέσα από μία συγκεκριμένη διαδικασία ασφαλειοποίησης²². Κάθε ζήτημα ασφάλειας θεωρείται ή αναδεικνύεται ως

¹⁹ Αλειφαντής Στέλιος, “Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων” «Νικόλαος Τζιφάκης, Η κατασκευή της Ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις – Φάκελος, Εξωτερική πολιτική & Εθνική Ασφάλεια Η' Εξάμηνο, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, σελ. 32.

²⁰ Buzan Barry; Wæver Ole; Jaap de Wilde, “Security- A New Framework for Analysis”, (London: Lynne Rienner, 1998), 24-27.

²¹ Niloy Ranjan Biswas, “IS THE ENVIRONMENT A SECURITY THREAT? Environmental Security beyond Securitization”, ResearchGate, 2021

²² Bary Buzan & Ole Waever, “Slipper? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies”, Review of International Studies, Vol. 23, No. 2 (1997), p. 246

τέτοιο, μέσω της πολιτικής ζύμωσης και ανάδειξης του συγκεκριμένου ζητήματος ως απειλής. Ο πολιτικός λόγος είναι εκείνος που διαμορφώνει κάθε φορά το πλαίσιο, εντός του οποίου θα βαφτιστεί ένα θέμα ως ζήτημα ασφαλείας και ως τέτοιο θα αντιμετωπιστεί ανάλογα. Σύμφωνα με τον Wæver, ο όρος «ασφαλειοποίηση» είναι μία «**γλωσσική πράξη**»²³. Στην φιλοσοφία της γλώσσας, ο όρος γλωσσική πράξη αναφέρεται σε ένα εκφώνημα το οποίο έχει επιτελεστική λειτουργία στη γλώσσα και στην επικοινωνία. Η έννοια της επιτελεστικής εκφώνησης αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1950 από τον Άγγλο φιλόσοφο J.L. Austin, ο οποίος πρότεινε μία διάκριση μεταξύ των διαπιστωτικών εκφωνημάτων [constative utterances] και των επιτελεστικών²⁴. Συνεπώς, η Σχολή της Κοπεγχάγης, εμπνεόμενη από το περιεχόμενο της ερμηνευτικής γλωσσολογίας του John L. Austin-ο οποίος υποστήριζε ότι **η γλώσσα όχι μόνο περιγράφει αλλά και προσδιορίζει το αντικείμενο της αναφοράς της**, υποστηρίζει ότι ένα ζήτημα ασφαλείας προσδιορίζεται ή αλλιώς, κατασκευάζεται γλωσσικά, κοινωνικά και πολιτικά ως τέτοιο.

Βέβαια, η αναγωγή ενός θέματος σε ζήτημα ασφαλείας δεν αποτελεί μια αυτοματοποιημένη πράξη, καθώς η συλλογικότητα μπορεί είτε να αποδεχθεί, είτε να απορρίψει το θέμα ως τέτοιο. Μία κίνηση ασφαλείας λοιπόν αποτελεί στοιχείο **διαπραγμάτευσης** ανάμεσα στη συλλογικότητα και τον παράγοντα εξουσίας, προκειμένου να γίνει γενικώς αποδεκτή ως τέτοια, και άρα αποτελεί μία δια-υποκειμενική κοινωνική πράξη, και όχι ένα εξ υπαρχής αντικειμενικά υπαρκτό ζήτημα. Συνεπώς, μπορεί κάλλιστα μία απειλή να κατασκευάζεται ως τέτοια κάθε φορά, ανάλογα με την εκάστοτε πολιτική ατζέντα και τις σχέσεις εξουσίας, τόσο στο εσωτερικό μίας χώρας, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Από αυτή την οπτική, η προσέγγιση της Σχολής της Κοπεγχάγης μπορεί να χαρακτηριστεί ως **κονστρουκτιβιστική**, *“όχι μόνο αναφορικά με την εμφάνιση ζητημάτων*

²³ Ole Wæver, On Security, Ronnie: «Securitization and Desecuritization», 1995, Chapter 3, p.6, <http://www.ciaonet.org/book/lipschutz/lipschutz13.html>

²⁴ Γλωσσική πράξη [speech act]. Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=34, τελευταία επίσκεψη: 23/01/2024

ασφαλείας, αλλά και την ανάδειξη αντικειμένων αναφοράς της ασφάλειας και παραγόντων εξουσίας”²⁵.

Κατά τον Austin²⁶, η βασική ιδέα της γλωσσικής πράξης είναι πως οι δηλώσεις ενός ατόμου, μπορούν όχι μόνο να περιγράφουν απλώς μία κατάσταση, ή μία πραγματικότητα, αλλά ταυτόχρονα να επιτελούν και μία πράξη. Συνεπώς δεν λαμβάνουν τιμές «αληθές» ή «ψευδές»²⁷. Αυτή η άποψη, η οποία είναι τμήμα της φιλοσοφίας της γλώσσας, αποτελεί θεμέλιο λίθο της Σχολής της Κοπεγχάγης, στον τρόπο που προσεγγίζει την ασφαλειοποίηση. Κατά τον Ole Wæver, ως απειλή (security problem) ορίζεται μία εξέλιξη που απειλεί την κυριαρχία ή την ανεξαρτησία ενός κράτους με τόση ένταση που του στερεί τη δυνατότητα να το αντιμετωπίσει χωρίς να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο²⁸. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι το κράτος έχει το μοναδικό προνόμιο να «βαφτίζει» κάθε φορά μία εξέλιξη ως απειλή, και μέσω αυτής της διαδικασίας να επιδιώκει τον έλεγχο πάνω σε αυτήν. Εκείνο όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι πως εξ ορισμού, κάτι προσδιορίζεται ως απειλή από το ίδιο το κράτος, και σε τελική ανάλυση από την ελίτ του. Το πώς επιτυγχάνεται αυτό, προκύπτει τις δυνατότητες της γλώσσας και τους μηχανισμούς με τους οποίους διαμορφώνεται η ατζέντα της ασφαλειοποίησης. Η γλώσσα είναι αυτή που «βαφτίζει» ένα ζήτημα ως απειλή και μέσα από τους μηχανισμούς του κυρίαρχου λόγου, διαμορφώνονται οι αντιλήψεις των ανθρώπων ως προς το τι «είναι» (ή δεν είναι) απειλή, καθώς και το πλαίσιο που θα νομιμοποιήσει την αποδοχή για λήψη (ή απόρριψη) ισχυρών μέτρων για την αντιμετώπιση της. Η ασφαλειοποίηση ενός ζητήματος ορίζεται κατά κάποιο τρόπο, ως η «**γλωσσική κατασκευή απειλών**», όμως, όπως επισημαίνει ο Thierry Balzacq, η πράξη της ασφαλειοποίησης δεν έχει έναν αμετάβλητο και

²⁵ Αλεφαντής Στέλιος, “Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων” «Νικόλαος Τζιφάκης, Η κατασκευή της Ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις – Φάκελος, Εξωτερική πολιτική & Εθνική Ασφάλεια Η’ Εξάμηνο, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, σελ. 36.

²⁶ John L. Austin, “How to Do Things with Words”, William James Lectures, (Oxford: Clarendon Press, 1962)

²⁷ Balzacq Thierry (2010), “Securitization Theory - How security problems emerge and dissolve”, Routledge, p. 1-2, DOI:10.4324/9780203868508

²⁸ Wæver Ole, On Security, Ronnie: «Securitization and Desecuritization», 1995, Chapter 3, p.7, <http://www.ciaonet.org/book/lipschutz/lipschutz13.html>

σταθερό χαρακτήρα, παρά περισσότερο αποτελεί μία **σύμβαση**, ένα κοινωνικό συμβόλαιο όπως ο γάμος, όπου για να πετύχει πρέπει να συντρέχουν ορισμένοι σημαντικοί παράγοντες/προϋποθέσεις, όπως η ευτυχία ανάμεσα στο ζευγάρι²⁹.

Θεωρητικοί της Σχολής της Κοπεγχάγης υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει μία φυσική κατάσταση που να υποδηλώνει ότι μία απειλή υπάρχει αυτούσια στο φυσικό περιβάλλον, παρά αποτελεί ένα **κοινωνικό κατασκεύασμα**, μία σύμβαση μέσω της επίδρασης της γλώσσας, και πιο συγκεκριμένα του πολιτικού λόγου. Υπό το παραπάνω πρίσμα, μία μίξη νέο-ρεαλιστικών ιδεών και ιδεών που άπτονται του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, οι θεωρητικοί της Σχολής της Κοπεγχάγης διαφέρουν από τους παραδοσιακούς συναδέλφους τους.

Βέβαια, το γεγονός ότι η ασφάλεια αποτελεί ένα κοινωνικό και διυποκειμενικό κατασκεύασμα, δεν οδηγεί αυτόχρονα στην ασφαλειοποίηση ενός ζητήματος, καθώς θα πρέπει να προηγηθεί **η αποδοχή της απειλής από την κοινωνία** και άρα η *«νομιμοποίηση»* της, προκειμένου το κράτος και οι ελίτ να αναλάβουν δράση για την αντιμετώπισή της με κάθε πρόσφορο μέσο³⁰. Ο Waever, στέκεται επικριτικός απέναντι σε **δύο** κοινές παραδοχές: την άποψη ότι οι απειλές για την ασφάλεια είναι μια πραγματικότητα πέραν της γλώσσας και την ιδέα ότι όσο περισσότερη ασφάλεια, τόσο το καλύτερο (*the more security, the better*)³¹. Ο Waever αντιλαμβάνεται τις ομιλίες των ηγετών για απειλές κατά της ασφάλειας ως «πράξεις ομιλίας» (*speech-acts*), δηλαδή, παρόλο που φαίνεται να περιγράφουν απλώς μια κατάσταση -το X είναι απειλή για την ασφάλεια του Y, (π.χ. η μετανάστευση ή μία πανδημία αποτελεί απειλή για το κράτος ή την κοινότητα), στην πραγματικότητα δημιουργούν μια “πραγματικότητα” όπου το κοινό τους

²⁹ Balzacq Thierry (2005), “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, *European Journal of International Relations*, DOI: 10.1177/1354066105052960, p. 172

³⁰ Balzacq Thierry (2005), “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, *European Journal of International Relations*, DOI: 10.1177/1354066105052960,

³¹ Buzan Barry; Wæver Ole; Jaap de Wilde (1998), “Security- A New Framework for Analysis”, (London: Lynne Rienner), p. 4

πείθεται ότι υπάρχει αντικειμενικά μια απειλή και ενθαρρύνεται να αποδεχθεί ισχυρά μέτρα για την αντιμετώπιση της³². Η έννοια της «ασφαλειοποίησης» επινοήθηκε για να χαρακτηρίσει αυτή τη λογική μετατόπιση, από το στενό πυρήνα της ασφάλειας προς άλλους, μη-στρατιωτικούς τομείς.

Όσον αφορά το δεύτερο στοιχείο της κριτικής του Waever, χαρακτηρίζει ως αρνητικό το «πλεόνασμα ασφαλείας», και φέρνει ως απάντηση τον όρο «**αποασφαλειοποίηση**» ή αλλιώς «απασφαλειοποίηση», ως μία θετική αλλαγή³³. Ο Waever υποστήριξε τη μετάβαση σε μία μετά-ψυχροπολεμική λογική της ασφάλειας, χτισμένη πάνω σε νέες βάσεις και όραμα (**desecuritization**). Η «απασφαλειοποίηση» αποτελεί μία αντίστροφη διαδικασία της ασφαλειοποίησης, μία διεργασία με θετικό πρόσημο όπου οδηγεί σε μία **πολιτικοποίηση της Ασφάλειας**, μετατρέποντας τις απειλές σε προκλήσεις. Η παραμονή ενός θέματος στο υψηλότερο επίπεδο ασφαλείας **δεν είναι κάτι θεμιτό, αλλά ούτε και βιώσιμο**, καθώς η ασφαλειοποίηση προϋποθέτει τη χρήση έκτακτων και συνεπώς αυξημένου κόστους μέτρων. Επιπροσθέτως, είναι πιθανό κάποια εξ αυτών να έχουν μη δημοκρατικό και φιλελεύθερο χαρακτήρα. Συνεπώς, ο απώτερος σκοπός μετά την επιτυχή αντιμετώπιση ενός ζητήματος, οφείλει να είναι κατά την Σχολή της Κοπεγχάγης, η σταδιακή επιστροφή του στη σφαίρα των θεμάτων καθημερινής πολιτικής και η συνεπαγόμενη ρύθμισή του στο εξής με μέτρα ρουτίνας. Επομένως, η Σχολή της Κοπεγχάγης δεν επιδοκιμάζει την διαδικασία της ασφαλειοποίησης ως τρόπο επίλυσης ενός προβλήματος, αλλά προωθεί πιο ήπιες λύσεις, τουλάχιστον μακροπρόθεσμα, και την ανάγκη επαναφοράς ενός ζητήματος στη σφαίρα της διαδικασίας καθημερινής πολιτικής (desecuritization) και την επίλυσή του με μέσα πολιτικής ρουτίνας³⁴.

³²Ο.π. σελ. 29

³³ Wæver Ole (1998), "Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-war Community", in, Emanuel Adler and Michael Barnett, Security Communities, Cambridge University Press, p. 81

³⁴ Αλεφαντής Στέλιος, "Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων" «Νικόλαος Τζιφάκης, Η κατασκευή της Ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις», Πανεπιστημιακές

Η Ασφαλειοποίηση του Ισλάμ στις ΗΠΑ

Όσον αφορά τον τρόπο ανάλυσης του φαινομένου της ασφαλειοποίησης, ο Balzacq διακρίνει τέσσερις τύπους ανάλυσης³⁵: Την «**ανάλυση λόγου**» (discourse analysis), την **εθνογραφική έρευνα** (ethnographic research), τη **διαδικασία ανίχνευσης** (Process-tracing), και την **ανάλυση περιεχομένου** (content analysis method). Στα επόμενα κεφάλαια εξετάζεται κατά πόσο επιδιώχθηκε η ασφαλειοποίηση (ή η απασφαλειοποίηση) του Ισλάμ από τις προεδρίες του George Bush και του Barack Obama. Για τις ανάγκες της εργασίας, η έρευνα επικεντρώνεται στους λόγους/ομιλίες των Αμερικανών Προέδρων, ακολουθώντας την «ανάλυση των λόγων» τους (discourse analysis), καθώς και το λεγόμενο «Process-tracing», προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο το “Speech-act” (γλωσσική πράξη) του κάθε προέδρου συνέβαλε **επιτυχώς ή όχι** στην ασφαλειοποίηση -ή απασφαλειοποίηση του Ισλάμ, και εάν αυτή η γλωσσική πράξη πέτυχε να δημιουργήσει μία νέα πραγματικότητα, μέσω κρατικών δομών και μηχανισμών που επιδιώκουν την επιτυχή αντιμετώπιση του ζητήματος «εθνικής ασφαλείας» που είχε δημιουργηθεί μετά της τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Παράλληλα, εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της “απασφαλειοποίησης”, κατά πόσο δηλαδή ακολουθήθηκαν πολιτικές αποκλιμάκωσης και επιστροφής στη σφαίρα της καθημερινής ρουτίνας.

Σημειώσεις – Φάκελος, Εξωτερική πολιτική & Εθνική Ασφάλεια Η' Εξάμηνο, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, σελ. 35.

³⁵ Balzacq Thierry, “Enquiries into methods: A new framework for securitization analysis - How Security Problems Emerge and Dissolve”, 2010, p. 31–53, London/New York: Routledge

Κεφάλαιο 2^ο

Γεωπολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον προ της 11^{ης} Σεπτεμβρίου

Όταν ο **Amartya Sen**, καθηγητής των πανεπιστημίων Cambridge και Harvard, καθώς και κάτοχος βραβείου Nobel οικονομικών το 1998, ρωτήθηκε ποιο θεωρεί το σημαντικότερο γεγονός του 20^{ου} αιώνα, εκείνος απάντησε «*η άνοδος της δημοκρατίας*»³⁶. Μάλιστα, αυτό το φαινόμενο απέκτησε μεγάλη δυναμική ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, όπου ενώ το 1992 το 24,83% του παγκόσμιου πληθυσμού ζούσε σε κράτη που σέβονταν τα πολιτικά δικαιώματα και τις κοινωνικές ελευθερίες, το 2003 αυτό το ποσοστό εκτινάχθηκε στο 44,03%³⁷. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης άφησε τις ΗΠΑ τη μόνη υπερδύναμη στον πλανήτη, οδηγώντας σε έναν **μονοπολικό** κόσμο. Αυτό οδήγησε στη διάσημη ρήση του **Francis Fukuyama** ότι είχαμε φτάσει στο «*τέλος της ιστορίας*» και «*την παγκοσμιοποίηση της δυτικής φιλελεύθερης δημοκρατίας ως την τελική μορφή ανθρώπινης διακυβέρνησης*»³⁸. Εντούτοις, σύμφωνα με έναν από τους παλαιότερους μη-κερδοσκοπικούς οργανισμούς των ΗΠΑ, το «**Freedom House**», το οποίο δηλώνει «*αφιερωμένο στην προώθηση και την υπεράσπιση της δημοκρατίας και της ελευθερίας παγκοσμίως*», το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου οδήγησε σε μία συζήτηση γύρω από τον πολιτικό χαρακτήρα χωρών με μουσουλμανική πλειοψηφία. Και ενώ η έρευνα του συγκεκριμένου οργανισμού αναγνωρίζει ότι η πλειοψηφία των Μουσουλμάνων διαβιώνει σε κράτη με εκλεγμένες κυβερνήσεις, επισημαίνει ωστόσο ότι: “*It is only in the Arab world that democracy is completely absent*”.³⁹ Αν και το συγκεκριμένο φαινόμενο το αποδίδει σε λόγους που δεν σχετίζονται με τη θρησκεία, ωστόσο, αποτελεί ενδεικτικό της γενικότερης αντίληψης που είχε σχηματιστεί για τις χώρες της Μέσης

³⁶ Amartya Kumar Sen (1999), “Democracy as a Universal Value”, *Journal of Democracy*, Vol. 10, No. 3., <https://www.journalofdemocracy.org/articles/democracy-as-a-universal-value/>, τελευταία επίσκεψη: 18/01/2024

³⁷ Freedom House, 2004. ‘Freedom in the World 2003’, 27 May 2004, [Freedom in the World 2004 complete book.pdf \(freedomhouse.org\)](#)

³⁸ Fukuyama, F., 1989. ‘The End of History’, *The National Interest*, No. 16 (Summer 1989), pp. 3-18

³⁹ Freedom House, 2004. ‘Freedom in the World 2003’, 27 May 2004, [Freedom in the World 2004 complete book.pdf \(freedomhouse.org\)](#), p. 6

Ανατολής, αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης.

Ο Samuel Huntington, καθηγητής στο πανεπιστήμιο Harvard, ήδη από το 1992 περιέγραφε στο γνωστό και αμφιλεγόμενο άρθρο του «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών», τον μετα-ψυχροπολεμικό κόσμο ως ένα κόσμο στον οποίο οι συγκρούσεις δεν θα βασίζονται σε ιδεολογικές διαφορές, όπως κάποτε ανάμεσα στις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση, αλλά οι διαχωριστικές γραμμές θα είναι κατά βάση **πολιτισμικές**, οδηγώντας σε ακόμα μεγαλύτερες συγκρούσεις. Κυρίαρχο γνώρισμα των πολιτισμών αποτελεί η θρησκεία, με συνέπεια να είναι κυρίαρχο στοιχείο σε κάθε σύγκρουση στο μέλλον⁴⁰. Σε αυτόν τον χωρισμένο σε πολιτισμικά στρατόπεδα κόσμο, ο Huntington τοποθετεί το Ισλάμ απέναντι στη Δύση, ως **αντίθετο** κάθε εξέλιξης και καινοτομίας, επιρρεπές στη βία, και στο οποίο κυριαρχούν αυταρχικά καθεστώτα τα οποία επιβάλλονται δια της βίας στις αμόρφωτες μάζες⁴¹. Σε αυτή τη σύγκρουση κατά Huntington ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή, η πρώτη βρίσκεται σε θέση άμυνας, σε μία προσπάθεια να προστατέψει τον τρόπο ζωής και τις αξίες της⁴².

Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, εδραιώθηκε η πεποίθηση ότι μία από τις βαθύτερες αιτίες του ισλαμικού εξτρεμισμού βρίσκεται στον αυταρχικό χαρακτήρα των καθεστώτων της Μέσης Ανατολής και πως ο μόνος τρόπος να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία οι ΗΠΑ, ήταν μέσω της εξάπλωσης της δημοκρατίας στην περιοχή⁴³. Εκπρόσωπος αυτής της σκέψης υπήρξε ο **Charles Krauthammer**, συντηρητικός πολιτικός αρθρογράφος, ο οποίος υποστήριζε ότι το πρόβλημα δεν είναι ο bin Laden, αλλά: *“είναι το καζάνι της πολιτικής καταπίεσης, της θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και της κοινωνικής καταστροφής στον Αραβό-ισλαμικό κόσμο - η καταπίεση που μεταβλήθηκε και εκτρέπεται από καθεστώτα χωρίς*

⁴⁰ Samuel P. Huntington, “The clash of civilizations and the remaking of the new world order”, Simon and Schuster Rockefeller center, 1996, σελ. 40,46, 106,212.

⁴¹Ο.π. σελ. 78, 117, 119, 262, 268

⁴²Ο.π. σελ. 190, 219

⁴³ Christopher Hobson, “A forward strategy of freedom in the Middle East: US democracy promotion and the ‘war on terror’”, Australian Journal of International Affairs, 27 Sep 2010, p. 40

νομιμότητα”⁴⁴. Συνεπώς, δεν υπάρχει καμία εναλλακτική στρατηγική για την επίθεση στο τέρας πίσω από την 11η Σεπτεμβρίου, πέραν του “spread democracy”. Και συνεχίζει ο Krauthammer, αναφέροντας πως σε έναν μονοπολικό κόσμο, οι ΗΠΑ πρέπει να βασιστούν σε αυτό που αποκαλεί **«δημοκρατικό ρεαλισμό»**: *“θα υποστηρίξουμε τη δημοκρατία παντού, αλλά θα δεσμεύσουμε αίμα και χρήμα μόνο σε μέρη όπου υπάρχει στρατηγική αναγκαιότητα.”*⁴⁵ Αρκετά χρόνια αργότερα, το 2013, ο Krauthammer αξιολογώντας το έργο του Προέδρου Bush, ανέφερε πως ο πρόεδρος όχι μόνο *«μας κράτησε ασφαλείς»*, αλλά δημιούργησε όλες εκείνες τις *«αντιτρομοκρατικές δομές ασφαλείας που συνεχίζουν να μας κρατούν ασφαλείς»*⁴⁶.

Ο George W. Bush λοιπόν, 43^{ος} πρόεδρος των ΗΠΑ, ανέλαβε την προεδρία της χώρας του λίγους μήνες πριν το μεγαλύτερο τρομοκρατικό χτύπημα σε αμερικανικό έδαφος, όντας πρόεδρος της μόνης υπερδύναμης τότε, και σε έναν κόσμο όπου το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης ήταν ισχυρότερο από ποτέ.

Η προεδρία George Bush

Ο μηχανισμός ασφαλειοποίησης που αναλύθηκε στο 1^ο κεφάλαιο, και ιδιαίτερα το speech-act, θα αξιοποιηθεί στο 2^ο κεφάλαιο ως εργαλείο ανάλυσης, προκειμένου να εξεταστεί κατά πόσο ο Πρόεδρος George Bush αποπειράθηκε να ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ, και εάν ναι, σε τι βαθμό εφαρμόστηκαν “εξαιρετικά” μέτρα αντιμετώπισης αυτής της απειλής. Επίσης, πρέπει να τονιστεί πως για αυτό τον σκοπό, δεν θα εξεταστούν μόνο δηλώσεις του Αμερικανού Προέδρου, αλλά και δηλώσεις στενών συνεργατών του και μέλη της τότε αμερικανικής κυβέρνησης. Ως προς τη «γλωσσική

⁴⁴ Krauthammer, C., 2004. Democratic Realism: An American Foreign Policy for a Unipolar World, (Washington DC: American Enterprise Institute Press), p. 16-17

⁴⁵Ο.π. p. 16

⁴⁶ Charles Krauthammer (2013), “The Bush legacy”, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/opinions/charles-krauthammer-the-bush-legacy/2013/04/25/b6de6efa-add8-11e2-8bf6-e70cb6ae066e_story.html , τελευταία επίσκεψη: 21/12/2023

πράξη», θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο θρησκευτικό περιεχόμενο των ομιλιών και δηλώσεων Bush, καθότι μέσω αυτών αντιπαράβalletαι πιο καθαρά το δίπολο «Ανατολή» και «Δύση», ενώ η ιδεολογική τοποθέτηση των τρομοκρατών στο ίδιο κάδρο με τον φασισμό και τον κομμουνισμό, δηλαδή με ολοκληρωτικές θεωρήσεις, ξεκαθαρίζει το τοπίο της αντιπαράθεσης στο «εμείς» και «αυτοί», δημιουργώντας με σαφήνεια τα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα λίγο πριν, και κατά τη διάρκεια του πολέμου κατά της τρομοκρατίας.

Η θρησκευτική φόρτιση της γλώσσας

Η ομιλία του George Bush που ακολούθησε αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης⁴⁷, αποτελεί μια **γλωσσική πράξη**⁴⁸ κατά την οποία η τρομοκρατία ανάγεται σε υπαρξιακή απειλή για τον αμερικανικό τρόπο ζωής και τις ΗΠΑ, αφού το τρομοκρατικό χτύπημα κατά τον Πρόεδρο Bush στόχευε στον πυρήνα της **αμερικανικής ταυτότητας**, σε εκείνα τα στοιχεία που δομούν την ουσία του αμερικανικού τρόπου ζωής. Ο Αμερικανός Πρόεδρος στην πρώτη ομιλία του στον αμερικανικό λαό αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα, εισάγει το δίπολο «εμείς» και το «άλλο», προκειμένου να καλλιεργηθεί το αφήγημα που χρειαζόταν για το τι επρόκειτο να ακολουθήσει:

“Today, our fellow citizens, **our way of life**, our very freedom came under attack in a series of deliberate and deadly terrorist acts.”

Λίγες μέρες μετά μάλιστα, δεν δίστασε στον λόγο που εκφώνησε την 16^η Σεπτεμβρίου του 2001, να αναφερθεί σε «**σταυροφορία**» έναντι της τρομοκρατίας: “*This is a new kind of -- a new kind of evil. And we understand. And the American people are beginning to understand. This*

⁴⁷ George W. Bush, ‘Text of President Bush’s Address on 9/11/2001, after Terrorist Attacks on New York and Washington’, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-the-terrorist-attacks>, τελευταία επίσκεψη: 10/10/2023

⁴⁸ Luca Mavelli, “Between Normalisation and Exception: The Securitisation of Islam and the Construction of the Secular Subject”, *Millennium: Journal of International Studies* 41(2) 159–181, 2013, p. 165

*crusade, this war on terrorism is going to take a while. And the American people must be patient. I'm going to be patient*⁴⁹.” Ο πρόεδρος παρομοιάζει τον πόλεμο που θα διεξάγουν οι ΗΠΑ έναντι της τρομοκρατίας ως «**σταυροφορία**». Η «σταυροφορία» ως έννοια παραπέμπει ιστορικά στον «ιερό πόλεμο» των Χριστιανών έναντι των Μουσουλμάνων, το οποίο με τη σειρά του, όχι μόνο **δίνει στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας θρησκευτική διάσταση** με αρκετά φορτισμένο παρελθόν, αλλά ταυτόχρονα, δημιούργησε την πεποίθηση τόσο σε χριστιανούς, όσο και σε μουσουλμάνους πως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας **θα οδηγούσε σε στοχοποίηση του Ισλάμ εν γένει**⁵⁰.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Πρόεδρος Bush σε μία σειρά από ομιλίες και δηλώσεις του, είχε αναφέρει ουκ ολίγες φορές πως οι ΗΠΑ **δεν** βρίσκονται σε πόλεμο με το Ισλάμ, αλλά με τις τρομοκρατικές οργανώσεις και τα κράτη που τις χρηματοδοτούν:

- "The face of terror is not the true faith of Islam. That's not what Islam is all about. Islam is peace. These terrorists don't represent peace. They represent evil and war."⁵¹
- "Americans understand we fight not a religion; ours is not a campaign against the Muslim faith. Ours is a campaign against evil."⁵²
- "All of us here today understand this: We do not fight Islam; we fight against evil." ⁵³

Εντούτοις, λίγες μέρες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα, σε μία ομιλία του στο Κογκρέσο αναφερόμενος στην Al-Qaeda, ο Bush ανέφερε πως στόχος των

⁴⁹Remarks by the President Upon Arrival, The White House, President George W. Bush, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html> , τελευταία επίσκεψη: 29/10/2023

⁵⁰Peter Waldman and Hugh Pope (September 2001), "Crusade' Reference Reinforces Fears War on Terrorism Is Against Muslims", The Wall Street Journal, <https://www.wsj.com/articles/SB1001020294332922160> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023

⁵¹ Remarks by the President at Islamic Center of Washington, D.C. Washington, D.C. September 17, 2001,

⁵² President George W. Bush Remarks by the President to Airline Employees O'Hare International Airport, Chicago, Illinois September 27, 2001,

⁵³ Remarks by President George W. Bush to the Warsaw Conference on Combating Terrorism, November 6, 2001,

τρομοκρατών είναι οι Χριστιανοί και Εβραίοι (*“The terrorists’ directive commands them **to kill Christians and Jews**, to kill all Americans and make no distinctions among military and civilians, including women and children..... They want to drive Israel out of the Middle East. **They want to drive Christians and Jews out of vast regions of Asia and Africa.**”*)⁵⁴, όχι μόνο εξαιρώντας από τον κατάλογο των θυμάτων τους Μουσουλμάνους, αλλά ταυτόχρονα **υπέδειξε έμμεσα** πως είναι οι Μουσουλμάνοι εκείνοι που θέλουν να πετάξουν Χριστιανούς και Εβραίους από την Ασία και την Αφρική, σε ένα σχήμα λόγου όπου το «εμείς» είναι οι Χριστιανοί και Εβραίοι, και οι «άλλοι» είναι οι Μουσουλμάνοι. Παράλληλα, υπάρχουν αρκετές αναφορές ως προς τη θρησκευτική αντίληψη του Προέδρου Bush και για το πως αυτή επηρέασε την πολιτική του αντίληψη. Μάλιστα, ο ίδιος ο Πρόεδρος είχε ισχυριστεί ότι η αποστολή του στο Αφγανιστάν, το Ιράκ, καθώς και η επίλυση της Ισραηλινό-Παλαιστινιακής διένεξης, αποτελεί για αυτόν ένα «κάλεσμα από το Θεό» (*“**call from God**”*), και πως αυτός όφειλε να απαντήσει σε αυτό το κάλεσμα⁵⁵:

*"President Bush said to all of us: '**I am driven with a mission from God**'. God would tell me, 'George go and fight these terrorists in Afghanistan'. And I did. And then God would tell me 'George, go and end the tyranny in Iraq'. And I did."⁵⁶*

Ο πρόεδρος δεν παραλείπει να κάνει επίκληση και στο θρησκευτικό συναίσθημα του μέσου Αμερικανού πολίτη, όταν αναφέρεται στον Ψαλμό 23 από τη Βίβλο: *“Even though I walk through the valley of the shadow of death, I fear no evil for you are with me”*, δίνοντας έτσι μία θρησκευτική διάσταση στην επικείμενη σύγκρουση με το «άλλο», την υπαρξιακή απειλή των αξιών που πρεσβεύουν οι ΗΠΑ. Η αναφορά του Μπους σε **“good versus**

⁵⁴Transcript of President Bush's address to a joint session of Congress on Thursday night, September 20, 2001, <https://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023

⁵⁵Erdoan A. Shipoli, “Securitization of Islam in US Foreign Policy: The Bush Administration”, 2018, Chapter 6, p. 189

⁵⁶Ewen MacAskill (Oct. 2005), “George Bush: 'God told me to end the tyranny in Iraq’”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2005/oct/07/iraq.usa> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023

*evil...*⁵⁷, το δίπολο ανάμεσα σε καλό και κακό -χωρίς γκριζες ζώνες, έχει για το δυτικό τρόπο σκέψης καταβολές στη Βίβλο, και αποτελεί ένα παράδειγμα για το πως η χρήση της γλώσσας με τους όρους που χρησιμοποιεί, παγιδεύει και αναπαράγει συγκεκριμένες αντιλήψεις και άρα **κοσμοθεωρίες**. Η χρήση θρησκευτικών συμβολισμών από τον Πρόεδρο Μπους δεν περιορίστηκε σε δημόσιες ομιλίες του, αλλά και σε συζητήσεις με αρχηγούς συμμαχικών κρατών, όπως αυτή με τον Γάλλο Πρόεδρο Ζακ Σιράκ, προκειμένου να ενισχύσει το κοινό αίσθημα του “*ανήκειν*” σε ένα κοινό, θρησκευτικό και άρα, πολιτισμικό στρατόπεδο απέναντι στο «άλλο» που δεν κατονομάζεται μεν, αλλά γίνεται εύκολα αντιληπτό:

*“Jacques you and I share a common faith. You’re Roman Catholic, I’m Methodist, but we are both Christians committed to the teachings of the bible. We share one common Lord ... Gog and Magog are at work in the Middle East. Biblical prophecies are being fulfilled. ... This confrontation is willed by God, who wants to use this conflict to erase His people’s enemies before a new age begins.”*⁵⁸

Μάλιστα, η αναφορά στα συγκεκριμένα βιβλικά πρόσωπα παραπέμπει στην αποκάλυψη, στον πόλεμο ανάμεσα στο «καλό» και στο «κακό», και εν τέλει στον ερχομό του Μεσσία.

Ιδεολογική φόρτιση της γλώσσας

Ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενο των τρομοκρατών, ο Πρόεδρος Bush αξιοποίησε τον ιδεολογικό χάρτη του 20^{ου} αιώνα, κάνοντας παραλληλισμούς με ολοκληρωτικές κοσμοθεωρίες του προηγούμενου αιώνα (φασισμός και κομμουνισμός), προκειμένου η μάχη κατά της τρομοκρατίας να αποτελέσει ένα «ιστορικό κάλεσμα», όπου οι ΗΠΑ και ο λαός της θα κληθεί για άλλη μια φορά στην σύγχρονη ιστορία του να πολεμήσει για τα ιδανικά της

⁵⁷Peter Singer (April, 2004) “The President of Good and Evil”, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2004/04/25/books/chapters/the-president-of-good-and-evil.html> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023

⁵⁸ Eichenwald, Kurt. 2012. 500 Days: Secrets and Lies in the Terror Wars. New York: Touchstone Book <https://www.thedailybeast.com/speed-read-8-revelations-from-kurt-eichenwalds-500-days?ref=scroll>

Δύσης, συσπειρώνοντας τα δυτικά κράτη υπό την ηγεμονία τους. Τον Αύγουστο του 2006, και ενώ ο Πρόεδρος Bush βρισκόταν στο Τέξας, αναφέρθηκε στις προκλήσεις που αποτελεί για την παγκόσμια ασφάλεια ο “**ισλαμικός εξτρεμισμός**”, τον οποίο συνέκρινε με τον φασισμό, χρησιμοποιώντας τον όρο “**Islamic fascism**” για να περιγράψει την ιδεολογία της παγκόσμιας Τζιχάντ, η οποία προσπαθεί να επιβάλλει τις ιδέες της με βίαιο τρόπο και να κυριαρχήσει όχι μόνο στη Μέση Ανατολή, αλλά και στον υπόλοιπο πλανήτη⁵⁹. Μάλιστα, η έκφραση του Bush ότι οι ΗΠΑ βρίσκονται σε πόλεμο με τον ισλαμικό φασισμό ξεσήκωσε αντιδράσεις, με τον εκτελεστικό διευθυντή του ‘Council on American-Islamic Relations’, Nihad Awad, να επισημαίνει ότι: “We believe that this is an ill-advised term and we believe that it is counterproductive **to associate Islamic Muslims with fascism**”⁶⁰.

Κατά τον Πρόεδρο Bush, κανένα έθνος δεν μπορεί να είναι ουδέτερο σε αυτόν τον πόλεμο έναντι της τρομοκρατίας (“*no nation can be neutral in this conflict*”⁶¹), όπως ανέφερε σε μία ομιλία του στην Βαρσοβία λίγους μήνες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Μάλιστα, κάνει σαφείς παραλληλισμούς ανάμεσα στο καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης που καταπίεζε τους Πολωνούς για περίπου μισό αιώνα, τα φασιστικά καθεστώτα του μεσοπολέμου στην Ευρώπη, και αυτή των τρομοκρατών της al Qaeda:

“For more than 50 years, the peoples of your region suffered under repressive ideologies that tried to trample human dignity. Today, our freedom is threatened once again. Like the fascists and totalitarians before them, these terrorists – al Qaeda, the Taliban regime that supports them, and other terror groups across our world – try to

⁵⁹President Bush and Secretary of State Rice Discuss the Middle East Crisis, Office of the Press Secretary, August 7, 2006, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/08/20060807.html>, τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023

⁶⁰ Bush: U.S. at war with 'Islamic fascists' Thursday, August 10, 2006, <http://edition.cnn.com/2006/POLITICS/08/10/washington.terror.plot/>

⁶¹ President Bush: "No Nation Can Be Neutral in This Conflict", Remarks by the President To the Warsaw Conference on Combatting Terrorism, Office of the Press Secretary, November 6, 2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/text/20011106-2.html> τελευταία επίσκεψη: 30/10/2023

impose their radical views through threats and violence. We see the same intolerance of dissent; the same mad, global ambitions; the same brutal determination to control every life and all of life.”

Οι παραλληλισμοί και οι συμβολισμοί είναι εμφανείς. Μία Αμερική που τώρα, όπως και τότε, θα κληθεί να πολεμήσει το αντίστοιχο «κακό» για την εξασφάλιση της ελευθερίας όχι μόνο των ΗΠΑ, αλλά όλου του ελεύθερου κόσμου. Η 11^η Σεπτεμβρίου αποτέλεσε σημείο καμπής για τη Διοίκηση Bush, να ξανά **διαιρέσει** τον κόσμο σε «**εμείς**» και «**αυτοί**»⁶², όπως στον Β΄ Π.Π. και ακόμα περισσότερο, όπως στον Ψυχρό Πόλεμο. Ένα δίπολο που μάλλον εξυπηρετούσε τη στρατηγική αντίληψη της αμερικανικής κυβέρνησης, προκειμένου να πετύχει τους στρατηγικούς στόχους της στη Μέση Ανατολή, να επανα-καθιερώσει και να επανα-πιστοποιήσει τον εαυτό της ως ηγεμόνα στο Δυτικό μπλοκ. Η αντιπαλότητα των δύο κόσμων, μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ως **έμμεση** αναφορά στον κόσμο του Ισλάμ.

Δηλώσεις στενών συνεργατών του Bush

Οι θρησκευτικές αναφορές δεν περιορίστηκαν μόνο στις δηλώσεις του Αμερικανού Προέδρου, αλλά αποτέλεσαν σημείο αναφοράς και για άλλα σημαίνοντα στελέχη της Αμερικανικής κυβέρνησης εκείνη την περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, ο στρατηγός **William Boykin**, υφυπουργός Αμύνης της κυβέρνησης Bush, είχε αναφέρει σε μία συνάντηση με Ευαγγελιστές, ότι:

*“The war on terror was a fight against Satan, and also told a Somali warlord that, ‘My God was bigger than his. I knew that **my God was a real God and his was an idol.**”*⁶³

Ο **John Ashcroft**, στενός συνεργάτης του Προέδρου Μπους, είχε επιχειρήσει με μία δήλωσή του το 2002, έναν αξιακό διαχωρισμό ανάμεσα στον ‘χριστιανό’ και τον ‘μουσουλμάνο’, υποστηρίζοντας: *“Islam is a religion*

⁶²Erdoan A. Shipoli, “Securitization of Islam in US Foreign Policy: The Bush Administration”, Palgrave Macmillan, 2018, Chapter 6, p. 170

⁶³ Paul Harris (Nov. 2003), “Bush says God chose him to lead his nation”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2003/nov/02/usa.religion>, τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023

*in which God requires you to send your son to die for him. Christianity is a faith in which God sends his son to die for you.”*⁶⁴

Ο **Dick Cheney**, Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Bush, σε μία ομιλία του αναφερόμενος στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, έκανε αναφορές σε αραβικούς και θρησκευτικούς όρους, τους οποίους συνέδεσε με τον εξτρεμισμό, όπως η “jihad”: “*extremists would have to rethink their strategy of jihad.*”⁶⁵. Ακόμα πιο ακραίες δηλώσεις προέρχονταν από εκλεγμένους ρεπουμπλικάνους, όπως ο **Tom DeLay**, ο οποίος ως εκλεγμένος εκπρόσωπος του ρεπουμπλικανικού κόμματος, ανέφερε την αντίθεσή του με την ίδρυση ενός Παλαιστινιακού κράτους καθώς ένα τέτοιο κράτος : “*It would be a terrorist state*”⁶⁶, ένας χαρακτηρισμός που εξισώνει έναν ολόκληρο λαό (τους Παλαιστίνιους) με την τρομοκρατία. Ο ίδιος ο Delay περιέγραψε τον εαυτό του ως “Christian Zionist”, δίνοντας μία **θεολογική** διάσταση στην αποστολή του εβραϊκού κράτους στην περιοχή.

Κατά τον **Edward Said**, οι παραπάνω αντιλήψεις δεν είναι αποκλειστικές ιδέες του Tom Delay, αλλά ο ίδιος αποτελεί έναν από τους πολλούς εκφραστές, ενός κόσμου που αριθμεί 60-70 εκατομμύρια Αμερικανούς πολίτες, και στους οποίους βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό ο πρόεδρος Bush για να επικυρώσει την 2^η θητεία του στις εκλογές του 2004. Οριενταλιστικές και νέο- οριενταλιστικές αντιλήψεις για τους Άραβες, και οι οποίες έχουν τις ρίζες τους στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, και που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα⁶⁷.

⁶⁴John Ashcroft Quote, The Difference Between Christianity and Islam in a Controversial Nutshell, FEBRUARY 1, 2002, <https://www.christianitytoday.com/ct/2002/februaryweb-only/2-11-42.0.html>

⁶⁵ Vice President Speaks at VFW 103rd National Convention, Office of the Press Secretary August 26, 2002, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/08/20020826.html> , τελευταία επίσκεψη: 14/1/2024

⁶⁶ Edward Said (2003), “The Imperial Bluster of Tom Delay”, Counter Punch, August 20, 2003, <https://www.counterpunch.org/2003/08/20/the-imperial-bluster-of-tom-delay/>, τελευταία επίσκεψη: 14/1/2024

⁶⁷ Ο.π.

Η εικόνα των ΗΠΑ από τους «άλλους»

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα που είχαν οι «άλλοι» για τις ΗΠΑ και άρα τη Δύση, ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, η κορύφωση του οποίου οδήγησε στην εισβολή στο Ιράκ το 2003. Τούτο θα μας βοηθήσει να αντιληφθούμε εάν η ασφαλειοποίηση του Ισλάμ από τις ΗΠΑ, ήταν κάτι που έγινε πράγματι αντιληπτή ως τέτοια, από τους «άλλους», δηλαδή από τους Μουσουλμάνους. Κατά τον **Αμερικανό-Σαουδικό διάλογο**⁶⁸ που πραγματοποιήθηκε στο Bellagio της Ιταλίας το 2003, εκτός των πολλών χρήσιμων συμπερασμάτων, διαπιστώθηκε ο φόβος από πολλούς Σαουδάραβες πως ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», **ουσιαστικά στοχεύει το Ισλάμ** και τη Σαουδική Αραβία. Μία σειρά διακρίσεων κατά Αράβων, όπως προφυλακίσεις χωρίς κατηγορίες, ή μεταναστευτικά εμπόδια, θεωρούνται από μεγάλη μερίδα Σαουδαράβων πως αποτελούν φυλετικές διακρίσεις και πως επόμενος στόχος μετά την μονομερή εισβολή στο Ιράκ, ίσως είναι η χώρα τους.

Φυσικά έγινε αντιληπτό από μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης της Σαουδικής Αραβίας, πως μεγάλο μέρος των ΜΜΕ των ΗΠΑ **εξισώνει την τρομοκρατία με το Ισλάμ**, ενώ θεωρούν ότι μεγάλα τμήματα της αμερικανικής κοινωνίας έχουν υιοθετήσει μια ανοιχτά εχθρική στάση απέναντι στο Ισλάμ, ενώ δεν παρέλειψαν να αναφέρουν παραδείγματα μίσους που προέρχονταν από σημαίνουσες θρησκευτικές προσωπικότητες των ΗΠΑ, ιδιαίτερα χριστιανούς ευαγγελιστές. Έγινε όμως αναφορά και σε ένα ακόμα μεγάλο αγκάθι των Αραβό-Αμερικανικών σχέσεων, που δεν είναι άλλο από το Παλαιστινιακό ζήτημα και η χωρίς όρια υποστήριξη της κυβέρνησης Bush προς το Ισραήλ, η οποία κατά τους Σαουδάραβες υπονομεύει τις ειρηνευτικές συνομιλίες και την ίδρυση Παλαιστινιακού κράτους.

Από τα παραπάνω συνάγεται πως οι Μουσουλμάνοι, όπως οι Σαουδάραβες, εξέλαβαν τον πόλεμο ενάντια της τρομοκρατίας ως ασφαλειοποίηση του

⁶⁸ Clifford Chanin and F. Gregory Gause, III (2003), « U.S.-Saudi Relations: Bump in the Road or End of the Road? », Middle East Policy Council, June 2-6, 2003, <https://mepc.org/journal/us-saudi-relations-bump-road-or-end-road> , τελευταία επίσκεψη: 15-01-2024

Ισλάμ. Μία ασφαλειοποίηση που είχε διαποτίσει μεγάλο μέρος του αμερικανικού συστήματος, από την κυβέρνηση, τα ΜΜΕ και θρησκευτικούς ηγέτες, **μέχρι εν τέλει τον πυρήνα της Αμερικανικής κοινωνίας**, όπως θα παρουσιαστεί στο αμέσως επόμενο υπό-κεφάλαιο.

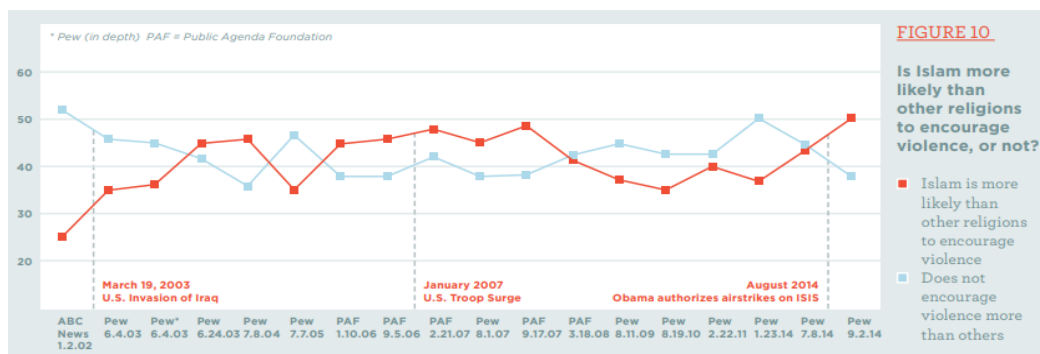
Επιτυχής ασφαλειοποίηση του Ισλάμ

Ο πρόεδρος Bush και το επιτελείο του, ιδιαίτερα κατά την επικείμενη εισβολή στο Ιράκ, επιδόθηκαν σε μία εκστρατεία πειθούς προς την αμερικανική κοινή γνώμη, ώστε να πείσουν για την αναγκαιότητα μίας άμεσης εισβολής των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) των ΗΠΑ στο Ιράκ. Ακολουθώντας την τρίτη μέθοδο κατά Balzacq, αυτή της **διαδικασίας ανίχνευσης** (Process-tracing), προκειμένου να μελετηθεί κατά πόσο επετεύχθη ή όχι η διαδικασία ασφαλειοποίησης του Ισλάμ στις ΗΠΑ, αξιοποιήθηκαν τα στοιχεία που παραθέτει η έρευνα “Super Survey: two decades of American’s view on Islam and Muslims ” του Georgetown University’s the Bridge Initiative⁶⁹. Σύμφωνα με τα στοιχεία της συγκεκριμένης έρευνας, αποτελεί ενδιαφέρον το γεγονός ότι μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, η **ισλαμοφοβία δεν** είχε ταχεία άνοδο στις ΗΠΑ, κάτι που συνηγορεί υπέρ της θέσης ότι η ασφαλειοποίηση του Ισλάμ **επήλθε σταδιακά, μέσω της συσχέτισής της με την τρομοκρατία** από την κυβέρνηση Bush. Αντιθέτως, τα στοιχεία δείχνουν εκτόξευση της ισλαμοφοβίας και των αντι-μουσουλμανικών αισθημάτων ως αποτέλεσμα της εκστρατείας της κυβέρνησης Bush, προκειμένου να πείσει για την αναγκαιότητα της στρατιωτικής επέμβασης στο Ιράκ, καθώς και κατά τους δύο εκλογικούς κύκλους του 2004 και του 2008:

⁶⁹THE SUPER SURVEY: TWO DECADES OF AMERICANS’ VIEWS ON ISLAM & MUSLIMS, Bridge Initiative Team, Published on 19 Nov 2015, <https://bridge.georgetown.edu/research/the-super-survey-two-decades-of-americans-views-on-islam-muslims/>

Από το 2006 έως το 2010, οι δυσμενείς απόψεις για το Ισλάμ ξεπέρασαν τις ευνοϊκές. Πριν την εισβολή του Ιράκ το 2003, η πλειοψηφία των Αμερικανών πολιτών πίστευε ότι το Ισλάμ δεν προωθεί τη βία. Αυτή η αντίληψη άρχισε να αλλάζει άρδην λίγο πριν την εισβολή στο Ιράκ, και ιδιαίτερα μετά. Η έναρξη του πολέμου στο Ιράκ το 2003, οι υψηλοί αριθμοί θανάτων Αμερικανών στρατιωτών, η ανάγκη για περισσότερα στρατεύματα το 2007 στο Ιράκ, καθώς και η συζήτηση για το πώς θα αντιμετωπιστεί το ISIS, αποτελούν γεγονότα που συγκλίνουν με την κοινή πεποίθηση μεγάλου ποσοστού των Αμερικανών ότι «το Ισλάμ είναι πιο πιθανό να ενθαρρύνει τη βία συγκριτικά με άλλες θρησκείες»:

Η αύξηση της ισλαμοφοβίας στις ΗΠΑ ήταν αποτέλεσμα της εκστρατείας δυσφήμισης του Ισλάμ πριν από τον πόλεμο στο Ιράκ, προκειμένου να κερδίσει υποστήριξη για την εισβολή⁷⁰. Και αυτός είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας που δείχνει ότι το Ισλάμ ασφαλειοποιήθηκε επιτυχώς, μέσω της συσχέτισής του με την τρομοκρατία, όπως αναλύθηκε σε αυτό το κεφάλαιο. Τα δεύτερα υψηλότερα αντι-ισλαμικά αισθήματα καταγράφηκαν κατά τη

⁷⁰Erdoan A. Shipoli, "Securitization of Islam in US Foreign Policy: The Bush Administration", Palgrave Macmillan, 2018, Chapter 3, p. 205

διάρκεια των εκλογικών αναμετρήσεων, όπου οι εκστρατείες και οι ομιλίες κατά του Ισλάμ είχαν γίνει πλέον κάτι το σύνηθες. Συμπερασματικά, τα ευρήματα των δημοσκοπήσεων που πραγματοποιήθηκαν και αναφέρονται στην παραπάνω έρευνα, **αποδεικνύεται ότι το Ισλάμ ασφαλειοποιήθηκε επιτυχώς από την Προεδρία Bush.**

Ο ιδεολογικός χάρτης της κυβέρνησης Bush

Κατά τον **Irving Kristol**, σημαντικό αρθρογράφο και πολιτικό διανοούμενο, ο **νέο-συντηρητισμός** αναβίωσε και ξανά-άνθισε από τον Bush⁷¹, ενώ αποτέλεσε τη βασική ιδεολογική περιγραφή του «Δόγματος Bush», το οποίο οραματίστηκε την αναγκαιότητα προώθησης της δημοκρατίας (spread democracy) ανά τον κόσμο, **ακόμα και με στρατιωτικά μέσα**⁷². Το Δόγμα Bush έχει περιγραφεί είτε ως «δημοκρατικός ρεαλισμός», ή «δημοκρατική παγκοσμιοποίηση», ή ως «μεσοσιανικός οικουμενισμός»⁷³. Στη Δεύτερη Εναρκτήρια Ομιλία του το 2005, ο Πρόεδρος Bush δήλωσε τα εξής:

“The best hope for peace in our world is the expansion of freedom in all the world.”⁷⁴

Σύμφωνα με τους O'Connor και D. Cooper, ο νεο-συντηρητισμός του Bush και η αντίληψή του για τον αμερικανικό **“exceptionalism”** (εξαιρετικότητα), οδήγησε σε μία επιθετική και επεκτατική εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή, που στόχο είχε την ανατροπή των καθεστώτων και την πλήρη αλλαγή του status-quo της περιοχής⁷⁵. Αυτό, σε συνδυασμό με την αμέριστη υποστήριξη της κυβέρνησης Bush προς το Ισραήλ, οδήγησε

⁷¹ Irving Kristol, ‘The Neoconservative Persuasion’ The Weekly Standard, 8: 47, August 25, 2003.

⁷² Andrew Fiala, “The Bush Doctrine, Democratization, and Humanitarian Intervention: A Just War Critique”, Published By: Berghahn Books, Theoria: A Journal of Social and Political Theory No. 114, War and Terror (December 2007), pp. 28-47

⁷³ Jonathan Monten, ‘The Roots of the Bush Doctrine: Power Nationalism, and Democratic Promotion in U.S. Strategy’ International Security, 29: 4, 2005, pp. 112-156.

⁷⁴ President Bush's Second Inaugural Address, JANUARY 20, 2005, <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172> , τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024

⁷⁵Brendon O'Connor & D. Cooper, “Ideology and the Foreign Policy of Barack Obama: A Liberal-Realist Approach to International Affairs”, Center for the Study of the Presidency and Congress, September 2021, p. 27

σε μία άνευ προηγουμένου επιδείνωση των σχέσεων των ΗΠΑ με τους μουσουλμάνους στην περιοχή, μέσω της ασφαλειοποίησης του Ισλάμ, το οποίο αποτέλεσε το ιδεολογικό επιστέγασμα για την **ηθική** νομιμοποίηση των στρατιωτικών παρεμβάσεων.

Ο Πρόεδρος Bush παρουσιάζει την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ως απόπειρα καταστροφής του τρόπου ζωής των ΗΠΑ και της ελευθερίας τους, δηλαδή μία «γλωσσική πράξη» που στόχευε να αναγάγει την τρομοκρατία σε υπαρξιακή απειλή για τον πυρήνα της αμερικανικής ταυτότητας. Στο πλαίσιο «καταπολέμησης της τρομοκρατίας», η κυβέρνηση Bush αποφάσισε την **αλλαγή του status-quo** σε Αφγανιστάν και Ιράκ. Όμως αυτό έπρεπε να δικαιολογηθεί ιδεολογικά από ένα καλά δομημένο αφήγημα. Κατά συνέπεια, οι ΗΠΑ προώθησαν την **ατζέντα της «ελευθερίας»** (*Forward Strategy of Freedom*)⁷⁶, με την πεποίθηση ότι μια φιλελεύθερη μεγάλη στρατηγική (grand strategy) εξυπηρετεί τα εθνικά τους συμφέροντα⁷⁷, μέσω της προώθησης του εκσυγχρονισμού, των δημοκρατικών αξιών, καθώς και της οικονομίας της αγοράς στη Μέση Ανατολή, με τις ΗΠΑ ηγεμόνα και εγγυητή παγκόσμιας σταθερότητας. Αυτή η στρατηγική όμως προκύπτει **ιδεολογικά** ως προϊόν μίας πολιτικής **συντηρητικού ριζοσπαστισμού των μελών της κυβέρνησης Bush**, υπονομεύοντας τις σχέσεις των ΗΠΑ και των χωρών της Μέσης Ανατολής⁷⁸.

Κεφάλαιο 3^ο - Προεδρία Obama (2009 – 2017)

Η γεωπολιτική κατάσταση όταν ανέλαβε ο Obama

Όταν ο Obama εξελέγη πρόεδρος, υπήρξε η πρόβλεψη για ανατροπή της ιδεολογικά φορτισμένης εξωτερικής πολιτικής του Bush. Κατά τους O'Connor και D. Cooper, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ είναι **ιδιαίτερα**

⁷⁶George Bush, "Fact Sheet: President Bush Calls for a "Forward Strategy of Freedom" to Promote Democracy in the Middle East", November 06, 2003, [Fact Sheet: President Bush Calls for a "Forward Strategy of Freedom" to Promote Democracy in the Middle East | The American Presidency Project \(ucsb.edu\)](#), τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024

⁷⁷ Oz Hassan, "Bush's Freedom Agenda: Ideology and the Democratization of the Middle East", Taylor & Francis Group, LLC, 2008, Democracy and Security, 4:268–289.

⁷⁸Ο.π.

φορτισμένη με την ιδεολογία του εκάστοτε προέδρου. Η εξωτερική πολιτική του Obama χαρακτηρίστηκε ως «φιλελεύθερη-ρεαλιστική» λόγω του συνδυασμού φιλελεύθερων και ρεαλιστικών ιδεών⁷⁹. Σε αντίθεση με τον επιθετικό νέο-συντηρητισμό του Bush που οδήγησε στην αλλαγή του status-quo στη Μέση Ανατολή, ο συνδυασμός φιλελεύθερων και ρεαλιστικών ιδεών οδήγησαν τον πρόεδρο Obama σε μια προσπάθεια να **περιορίσει** τις στρατιωτικές παρεμβάσεις στη Μέση Ανατολή, μία δηλαδή **γεωπολιτική στροφή**. Κατά τον **Marc Lynch**, καθηγητή πολιτικών επιστημών και διεθνών σχέσεων, και διευθυντή του «Project on Middle East Political Science» (POMEPS), ο Obama θεωρούσε πως είναι προς το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ η μείωση των μαζικών στρατιωτικών και πολιτικών επενδύσεων στη Μέση Ανατολή⁸⁰.

Ο Ομπάμα στόχευε να επενδύσει περισσότερο στην ήπια δύναμη (soft power) που διέθεταν οι ΗΠΑ, και να μην περιοριστεί στη σκληρή (hard power), στρατιωτική δύναμη, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να διαφοροποιηθεί από τον προκάτοχό του. Σε αυτό συνέβαλε ο δαπανηρός «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» του Μπους, το σοκ της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε το 2008, το δυναμικά αυξανόμενο ομοσπονδιακό χρέος, καθώς και η ισχυροποίηση της Κίνας, οδήγησαν στην ανάγκη για στρατιωτική απεμπλοκή των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, την πολιτική αποκατάσταση στο Ιράκ με την ταυτόχρονη αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων, τόσο από το Ιράκ, όσο και από το Αφγανιστάν, και την ανάγκη για περισσότερη συνεργασία με Ρωσία, Ινδία και Κίνα, σε ένα - πλέον- πολυπολικό διεθνές περιβάλλον⁸¹.

Οι ομιλίες του Προέδρου Ομπάμα

Με την εκλογή του, ο νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ ξεκίνησε μία προσπάθεια προκειμένου να **γεφυρωθεί το χάσμα** ανάμεσα στις ΗΠΑ και στον

⁷⁹Brendon O'Connor & D. Cooper, "Ideology and the Foreign Policy of Barack Obama: A Liberal-Realist Approach to International Affairs", Center for the Study of the Presidency and Congress, September 2021, 1–32

⁸⁰ Marc Lynch (2015), "Obama and the Middle East: Rightsizing the U.S. Role", FOREIGN AFFAIRS, <https://carnegieendowment.org/2015/10/09/obama-and-middle-east-rightsizing-u.s.-role-pub-61582>, τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024

⁸¹National Security Strategy - Obama White House Archives; May 2010, p. 4, 7, 11.

μουσουλμανικό κόσμο. Η ανακοίνωση για την αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από το Ιράκ και το Αφγανιστάν, ήταν προς αυτή την κατεύθυνση, παρόλο που γεωπολιτικά αποτελούσε μέρος της αναδιάταξης των αμερικανικών δυνάμεων και πόρων προς την περιοχή του Ειρηνικού Ωκεανού. Λίγους μήνες μετά την εκλογή του, ο Μπαράκ Ομπάμα επιδόθηκε σε μία σειρά από δηλώσεις και ομιλίες, με τις οποίες επιθυμούσε να **επαναπροσεγγίσει** τον μουσουλμανικό κόσμο. Από αυτές, ξεχώρισαν οι ευχές προς τον λαό και την κυβέρνηση του Ιράν, τη 19^η Μαρτίου 2009 για το νέο έτος (Nowruz), καθώς και η ομιλία του στην Άγκυρα. Εκείνη όμως που ξεχώρισε, ήταν αυτή της 4^{ης} Ιουνίου του 2009, όπου ο Ομπάμα εκφώνησε μια ομιλία στο Πανεπιστήμιο του Καΐρου στην Αίγυπτο⁸², καλώντας για «Μια Νέα Αρχή» στις σχέσεις μεταξύ του μουσουλμανικού κόσμου και των Ηνωμένων Πολιτειών και την προώθηση της ειρήνης στη Μέση Ανατολή. Στην ομιλία του αυτή, ο Αμερικανός Πρόεδρος ύμνησε τη συνεισφορά του Ισλάμ στον ανθρώπινο πολιτισμό, από τις τέχνες μέχρι τις επιστήμες, ενώ ανέφερε πως το Ισλάμ «έδειξε στην Ευρώπη το δρόμο της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού»⁸³. Μάλιστα, υποσχέθηκε να αντιμετωπίζει τους Μουσουλμάνους ως **εταίρους** της Δύσης:

“That experience guides my conviction that **partnership** between America and Islam must be based on what Islam is, not what it isn't.” - “Our problems must be dealt with through **partnership**,” – “And we will also expand **partnerships** with Muslim communities to promote child and maternal health.” – “All these things must be done in **partnership**.”

⁸²The President's Speech in Cairo: A New Beginning; June 4, 2009;

<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/NewBeginning/transcripts>

⁸³ “As a student of history, I also know civilization's debt to Islam. It was Islam – at places like Al-Azhar University – that carried the light of learning through so many centuries, paving the way for Europe's Renaissance and Enlightenment. It was innovation in Muslim communities that developed the order of algebra; our magnetic compass and tools of navigation; our mastery of pens and printing; our understanding of how disease spreads and how it can be healed. Islamic culture has given us majestic arches and soaring spires; timeless poetry and cherished music; elegant calligraphy and places of peaceful contemplation. And throughout history, Islam has demonstrated through words and deeds the possibilities of religious tolerance and racial equality.” Text: Obama's Speech in Cairo; June 4, 2009; <https://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html#:~:text=This%20cycle%20of%20suspicion%20and,need%20not%20be%20in%20competition>

Εξίσου σημαντική αναφορά στην ομιλία του στο Κάιρο, θα πρέπει να θεωρηθεί η προσπάθεια από μεριάς του Προέδρου να αποσυνδεθεί το Ισλάμ και οι Μουσουλμάνοι από την τρομοκρατία, το «κακό», όπως έπραξε τεχνηέντως ο Πρόεδρος Bush στις ομιλίες του. Έτσι, ο Obama συμπεριέλαβε τους Μουσουλμάνους στον κατάλογο των θυμάτων της τρομοκρατίας:

“Indeed, none of us should tolerate these extremists. They have killed in many countries. They have killed people of different faiths — more than any other, **they have killed Muslims.**”

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι ο Πρόεδρος Obama, όχι μόνο στην ομιλία του στο Κάιρο, αλλά με τη γενικότερη ρητορική του, προσπάθησε να **διαχωρίσει τον εξτρεμισμό από το πολιτικό ισλάμ**. Ο ίδιος μάλιστα είχε δηλώσει (ουκ ολίγες φορές) πως «*οι ΗΠΑ δεν βρίσκονται σε πόλεμο με το Ισλάμ*»⁸⁴. Από την αρχή της προεδρίας του άλλωστε ο Obama επιδόθηκε σε μία σειρά από συνεντεύξεις σε αραβικά μέσα ενημέρωσης, απευθυνόμενος στους Μουσουλμάνους και θέλοντας να τους εμψυχήσει το μήνυμα ότι: “*My job to the Muslim world is to communicate that the Americans are not your enemy*”⁸⁵. Σε αντίθεση με τον Πρόεδρο Μπους, **ο Ομπάμα δεν συνέδεε στους λόγους του το ισλάμ και τους μουσουλμάνους, με την τρομοκρατία ή το «κακό»**⁸⁶, αντιθέτως, επιχειρήθηκε η αποσύνδεση τους. Από τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα πως ο Πρόεδρος Ομπάμα, με την ομιλία του στο Κάιρο, αφενός **παραδέχτηκε -έστω και έμμεσα, πως οι ΗΠΑ έχουν ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ**, κάτι το οποίο οφείλεται στο φόβο και στην άγνοια του «άλλου»⁸⁷, αφετέρου αποτέλεσε μία προσπάθεια **από-ασφαλειοποίησης**, αναφερόμενος στην ανάγκη για περισσότερη

⁸⁴Luis Ramirez; Obama: 'We Are Not at War With Islam'; February 18, 2015 7:43 PM; Voanews; <https://www.voanews.com/a/obama-to-address-summit-aimed-at-reducing-violent-extremism/2648714.html> ; τελευταία επίσκεψη: 13/11/2023

⁸⁵Obama tells Al Arabiya peace talks should resume; Al-Arabiya News; 27 January 2009; <https://english.alarabiya.net/articles/2009/01/27/65087> ; τελευταία επίσκεψη: 13/11/2023.

⁸⁶Erdoan A. Shipoli, “Securitization of Islam in US Foreign Policy: The Bush Administration”, 2018, Chapter 7, p. 214

⁸⁷Ο.π. p. 215

διπλωματία, ενίσχυση της συνεργασίας και εμπέδωση σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα σε Δύση και Ισλάμ:

“We meet at a time of great tension **between the United States and Muslims around the world**”, και, “[...] *This cycle of suspicion and discord must end.*”

Εξίσου σημαντική θα πρέπει να θεωρηθεί η ομιλία του Αμερικανού Προέδρου στο τζαμί της **Βαλτιμόρης**, το 2016. Σε αντίθεση με την ομιλία του στο Κάιρο, η οποία απευθυνόταν στον μουσουλμανικό κόσμο έξω από τις ΗΠΑ, η ομιλία στη Βαλτιμόρη απευθυνόταν στο εσωτερικό των ΗΠΑ, με κύριο αποδέκτη τους μουσουλμάνους στο θρήσκευμα, Αμερικανούς πολίτες, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να υπενθυμίσει πως **ανήκουν στο αμερικανικό έθνος, όπως κάθε Αμερικανός**, ασχέτου πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκειώματος:

*“Muslim Americans keep us safe. They’re our police and our firefighters. They’re in homeland security, in our intelligence community. They serve honorably in our armed forces -- meaning they fight and bleed and die for our freedom. Some rest in Arlington National Cemetery. So Muslim Americans are some of the most resilient and patriotic Americans you’ll ever meet. We’re honored to have some of our proud Muslim American servicemembers here today.”*⁸⁸

Ο Barack Obama επιδόθηκε λοιπόν σε μία προσπάθεια, αφενός να αποκαταστήσει την εικόνα των Ηνωμένων Πολιτειών προς τον μουσουλμανικό κόσμο, αφετέρου να **από-δαιμονοποιήσει** το Ισλάμ σε μία μεγάλη μερίδα Αμερικανών πολιτών, λόγω της συνεχούς προπαγάνδας που είχε καλλιεργηθεί τα προηγούμενα χρόνια και η οποία εξυπηρετούσε συγκεκριμένες πολιτικές στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή. Μάλιστα, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ επικεντρώθηκε στα κοινά που μπορεί να εντοπίσει κανείς στον πυρήνα και των τριών Αβρααμικών

⁸⁸ Remarks by the President at Islamic Society of Baltimore; The White House Office of the Press Secretary; February 03, 2016; <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/03/remarks-president-islamic-society-baltimore> ; τελευταία επίσκεψη: 13/11/2023

θρησκειών, και γενικότερα κάθε θρησκείας, όταν είπε στην ομιλία του στο Κάιρο:

“But we should choose the right path, not just the easy path. **There’s one rule that lies at the heart of every religion – that we do unto others as we would have them do unto us.** This truth transcends nations and peoples – a belief that isn’t new; that isn’t black or white or brown; that isn’t Christian or Muslim or Jew.”

Μέσω της εξίσωσης και της ανάδειξης των κοινών στοιχείων του Ισλαμισμού με τον Χριστιανισμό ή τον Ιουδαϊσμό, ο Αμερικανός Πρόεδρος θέλησε να από-ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ. Ο Ομπάμα με την ομιλία του στο Κάιρο, δεν πέτυχε μόνο να αποστασιοποιηθεί από τις πρακτικές ασφαλειοποίησης του Ισλάμ, αλλά κατάφερε, μέσω της εξίσωσής τού ισλαμισμού με όλες τις θρησκείες, **να καταδικάσει τις πρακτικές ασφαλειοποίησης έναντι κάθε θρησκεύματος**, ερχόμενος σε αντίθεση με τις πρακτικές της κυβέρνησης Μπους⁸⁹. Ο Αμερικανός Πρόεδρος υπήρξε συνεπής τόσο με τη δήλωσή του πως οι ΗΠΑ δεν βρίσκονται -ούτε επρόκειτο να βρεθούν- σε πόλεμο με το Ισλάμ, όσο και στο διαχωρισμό «ασφάλειας» και «θρησκείας», όταν λίγα χρόνια αργότερα, το Μάιο του 2011 και το θάνατο του Οσάμα Μπιν Λάντεν, θέλησε να στείλει ένα σαφές μήνυμα: πως πιστοί όλων των δογμάτων, αλλά κυρίως Μουσουλμάνοι, ήταν αυτοί που υπέφεραν από τις τρομοκρατικές επιθέσεις του ηγέτη της al-Qaeda, και πως σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί ως κάποιος που ηγήθηκε του μουσουλμανικού κόσμου, παρά μόνο ένας “τρομοκράτης”:

“As we do, **we must also reaffirm that the United States is not – and never will be – at war with Islam.** I've made clear, just as President Bush did shortly after 9/11, that our war is not against Islam. Bin Laden was not a Muslim leader; he was a mass murderer of Muslims. Indeed, **al Qaeda has slaughtered scores of Muslims in many countries,**

⁸⁹ Erdoan A. Shipoli, “Securitization of Islam in US Foreign Policy: The Bush Administration”, 2018, Chapter 7, p. 219

including our own. So, his demise should be welcomed by all who believe in peace and human dignity.”⁹⁰

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί πως στην ομιλία του Αμερικανού Προέδρου **συνέχισε να υφίσταται -με αξιοσημείωτη συνέπεια, η διάκριση ανάμεσα στο «εμείς» και στο «αυτοί»** ⁹¹. Μάλιστα, στη συγκεκριμένη ομιλία, αναφερόμενος στο μέσο Αμερικανό και την προσφορά του στις σύγχρονες ΗΠΑ, περιέγραψε το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να γίνει αποδεκτός ο μέσος Μουσουλμάνος για τις ΗΠΑ, ή αλλιώς, περιέγραψε μία φόρμουλα ενσωμάτωσης όλων των μουσουλμάνων ανά την υφήλιο, στα αμερικανικά πρότυπα πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής (*“American Muslims or in-group us”*⁹²), προκειμένου να θεωρηθούν μέρος του αμερικανικού τρόπου ζωής (lifestyle) και άρα, το πρότυπου ατόμου-καταναλωτή που θέλουν να προωθήσουν οι ΗΠΑ στον πλανήτη. Ο ίδιος ο Πρόεδρος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: *“I consider it part of my responsibility as President of the United States to fight against negative stereotypes of Islam wherever they appear”*, για να υποδείξει «ποιος» μουσουλμάνος αξίζει να προστατευτεί και να προωθηθεί ως πρότυπο. Στον αντίποδα του «εμείς», ο Ομπάμα περιέγραψε τους «άλλους», τους «βίαιους εξτρεμιστές», οι οποίοι αποτελούν **«μία μικρή αλλά ισχυρή μειοψηφία»** της παγκόσμιας μουσουλμανικής κοινότητας και τους οποίους οι “καλοί” μουσουλμάνοι πρέπει να εκδιώξουν από τους κόλπους τους:

“Violent extremists have exploited these tensions in a small but potent minority of Muslims. The attacks of September 11, 2001, and the continued efforts of these extremists to engage in violence against civilians has led some in my country to view Islam as inevitably hostile not only to America and Western countries, but also to human rights”, και,

⁹⁰ Full text of Obama's speech on bin Laden's death; CBS NEWS; May 2, 2011; <https://www.cbsnews.com/news/full-text-of-obamas-speech-on-bin-ladens-death/>; τελευταία επίσκεψη: 19-11-2023

⁹¹ Ayesha Waheed “Construction of Muslim Identity: A Critical Discourse Analysis of Obama’s Speech at Cairo”; Vol 1: Issue I, Jan-Mar 2019; Department of English, National University of Modern Languages, Islamabad, p. 1

⁹²Ο.π. p. 4

“The sooner the **extremists are isolated and unwelcome in Muslim communities**, the sooner we will all be safer.”

Η γλώσσα, όπως ήδη ειπώθηκε, λειτουργεί ως ένας μηχανισμός αναπαραγωγής στερεοτυπικών σχημάτων, τα οποία βασίζονται σε αντιλήψεις που έχουν δομηθεί με συστημικό τρόπο και αποτελούν τη βάση κάθε πολιτισμού. Η επιλογή των λέξεων «εμείς» και «αυτοί» εξυπηρετεί τον ετεροπροσδιορισμό της ίδιας της Δύσης έναντι των υπολοίπων μερών στην παγκόσμια κοινότητα, και άρα αποτελεί στοιχείο ατομικής ή συλλογικής ταυτότητας. Αποτελεί επίσης στοιχείο ιδεολογίας και σχέσεων εξουσίας. Η κυρίαρχη ιδεολογία σε μία κοινωνία, εξυπηρετεί τη δημιουργία κανόνων, νορμών, κοινωνικών αξιών, ατομικών και συλλογικών δράσεων. Οι σχέσεις εξουσίας διαμορφώνουν τόσο τις εσωτερικές σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων ή τάξεων σε μία κοινωνία, καθώς και τις εξωτερικές σχέσεις αυτής της κοινωνίας με τον υπόλοιπο πλανήτη. Οι ΗΠΑ αποτελούν μία κυρίαρχη οντότητα που μέσω της διάκρισης σε «εμείς» και «αυτοί», ετεροπροσδιορίζονται έναντι των μη-δυτικών κρατών/κοινωνιών, και ταυτόχρονα επιδιώκουν την ηγεμονία στο δυτικό στρατόπεδο, όπως αυτό έχει ήδη οριστεί από τους φορείς εξουσίας και ιδεών του αμερικανικού συστήματος. Ο Αμερικανός Πρόεδρος αποτελεί φορέα αυτής της αντίληψης, και το απέδειξε τόσο με την ομιλία του στο Κάιρο, όσο και με την πολιτική που ακολούθησε στη Μέση Ανατολή.

Πολιτικές απασφαλειοποίησης από τον Πρόεδρο Ομπάμα

Παραπάνω παρουσιάστηκαν συγκεκριμένες ομιλίες και δηλώσεις του Μπαράκ Ομπάμα, αναφορικά με το είδος των σχέσεων που επιθυμούσε να διατηρούν οι ΗΠΑ με τον μουσουλμανικό κόσμο, καθώς και η προσπάθεια σε ρητορικό επίπεδο που έγινε από μεριάς του Αμερικανού Προέδρου, για να επιτευχθεί η γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στη Δύση και τον Αραβικό/Μουσουλμανικό κόσμο. Οφείλουμε όμως επίσης, να εξετάσουμε τη διπλωματία και τις πολιτικές του Αμερικανού Προέδρου, κατά πόσο αυτές

πράγματι αποσκοπούσαν στην επίτευξη της από-ασφαλειοποίησης του Ισλάμ, καθώς και σε ποιο βαθμό κατάφεραν να εφαρμοστούν.

Μία από τις πρώτες εξαγγελίες του Αμερικανού Προέδρου όταν αυτός εκλέχτηκε, ήταν η υπόσχεση για το κλείσιμο του Guantanamo⁹³. Το στρατόπεδο ιδρύθηκε από την κυβέρνηση του Προέδρου Τζορτζ Μπους το 2002, κατά τη διάρκεια του «Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας» μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, και αποτέλεσε ουσιαστικά ένα στρατόπεδο κράτησης ανθρώπων που κρίθηκαν ύποπτοι για συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες, άνευ δίκης. Από το 2002 έως το 2022, 779 Μουσουλμάνοι⁹⁴ από διάφορες χώρες ανά την υφήλιο ανακρίθηκαν και κρατήθηκαν στο Guantanamo. Συνεπώς, ο στόχος του Προέδρου Ομπάμα να κλείσει το Guantanamo, δύναται να θεωρηθεί μία πολιτική που είχε ως κατεύθυνση την απασφαλειοποίηση του Ισλάμ και την βελτίωση των σχέσεων με τα μουσουλμανικά κράτη. Εντούτοις, ο Αμερικανός πρόεδρος βρήκε σημαντικές αντιστάσεις προς αυτή την κατεύθυνση, και ένας βασικός λόγος ήταν η πλειοψηφία που κατείχαν οι Ρεπουμπλικάνοι στο Κογκρέσο. Μάλιστα, το Κογκρέσο ως αντίδραση ψήφισε νόμο που απαγορεύει τη μεταφορά κρατουμένων από το Guantanamo στις ΗΠΑ, για οποιονδήποτε λόγο, συμπεριλαμβανομένου της ιατρικής περίθαλψης⁹⁵.

Με το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, πρώτα σε Τυνησία και ύστερα σε μία σειρά από αραβικά κράτη τη Μέση Ανατολή, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου, ο Αμερικανός Πρόεδρος δήλωσε:

⁹³ Mark Tran (2009); Obama signs order to close Guantánamo Bay; 22 Jan 2009; the Guardian; Available at: <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/22/hillary-clinton-diplomatic-foreign-policy>, Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023

⁹⁴Hina Shamsi (2022); 20 Years Later, Guantánamo Remains a Disgraceful Stain on Our Nation. It Needs to End; January 11, 2022; ACLU; Available at: <https://www.aclu.org/news/human-rights/20-years-later-guantanamo-remains-a-disgraceful-stain-on-our-nation-it-needs-to-end> ; Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023

⁹⁵Herszenhorn David (5 November 2015). "Senate Passes Military Bill that Bans Transfers of Guantanamo Detainees"; The New York Times; Available at: <https://www.nytimes.com/2015/11/11/us/politics/senate-passes-military-bill-that-bars-transfers-of-guantanamo-detainees.html> ; Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023

“What is clear and what I indicated tonight to President Mubarak is my belief that an orderly **transition** must be meaningful, it must be peaceful, and it must begin now”⁹⁶.

Ο Πρόεδρος Obama **στήριξε την ανατροπή του Mubarak και αποδέχτηκε τη νέο-εκλεγείσα κυβέρνηση του Mohamed Morsi**, ηγέτη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Το συγκεκριμένο γεγονός έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον κυρίως για δύο λόγους. Αφενός ο Πρόεδρος Obama θέλησε να σεβαστεί τις δημοκρατικές διαδικασίες ενός κράτους του αραβικού κόσμου, ως ένθερμος υποστηρικτής των ιδεών περί δημοκρατίας, όπως ανέφερε και στην ομιλία του στο Κάιρο σχεδόν 2 χρόνια πριν: *“America does not presume to know what is best for everyone, just as we would not presume to pick the outcome of a **peaceful election**, ...**Those are not just American ideas, they are human rights, and that is why we will support them everywhere.**”* Αφετέρου η στήριξη σε ένα **ισλαμικό** κοινωνικό και πολιτικό κίνημα με έντονα θρησκευτικά χαρακτηριστικά όπως η «Μουσουλμανική Αδελφότητα», έναντι ενός στρατιωτικού και κοσμικού πολιτικού όπως ο Mubarak, μπορεί να ερμηνευθεί ως μία συνειδητή επιλογή του Obama να στηρίζει την εκλογή ενός ισλαμικού κινήματος, στο πλαίσιο της απασφαλειοποίησης του Ισλάμ και μάλιστα σε ένα τόσο σημαντικό κράτος όπως η Αίγυπτος.

Ο Obama στάθηκε ιδιαίτερα στη συμμαχική σχέση των ΗΠΑ με την **Τουρκία** του Erdogan, ως η πρώτη χώρα που επισκέφτηκε ο πρόεδρος για να επανεκκινήσει τις σχέσεις με τον μουσουλμανικό κόσμο. Με την ομιλία του στην τουρκική εθνοσυνέλευση, ο Obama διαμήνυσε πως οι ΗΠΑ *“**is not and will never be at war with Islam**”*, ενώ στη συνέχεια επισήμανε ότι *“America’s relationship with the Muslim community, the Muslim world, cannot and **will not just be based upon opposition to terrorism**”⁹⁷*.

⁹⁶Caren Bohan, Andrew Quinn; “Obama says change in Egypt must begin now”; WASHINGTON (Reuters); FEBRUARY 2, 2011, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-usa-idUSTRE70R6A920110202>; τελευταία επίσκεψη: 11/11/2023

⁹⁷ Helen Cooper (2009), “America Seeks Bonds to Islam, Obama Insists”, New York Times, <https://www.nytimes.com/2009/04/07/world/europe/07prexy.html>, τελευταία επίσκεψη: 11/12/2023

Λίγες μέρες αργότερα, στην ομιλία του στο Tophane-i Amire, μπροστά σε σπουδαστές, επισήμανε πως ο λόγος της επίσκεψής του ήταν ιδιαίτερα σημαντικός, στο πλαίσιο **επαναπροσέγγισης** των ΗΠΑ με τον μουσουλμανικό κόσμο, και η επιλογή της Τουρκίας δεν ήταν τυχαία, καθώς εκτός από σύμμαχος στο ΝΑΤΟ, αποτελεί μία χώρα με πλειοψηφικό μουσουλμανικό πληθυσμό, κοσμική και δημοκρατική⁹⁸. Ταυτόχρονα όμως, είναι μία χώρα με βαρύνουσα γεωπολιτική θέση, που συνορεύει με Καύκασο, Συρία, Ιράκ και Ιράν, ζώνες ιδιαίτερα εύφλεκτες εκείνη την περίοδο, με τον Αμερικανό πρόεδρο να προσβλέπει στη συνεργασία της Άγκυρας για την σταθερότητα της περιοχής⁹⁹.

Αποτελέσματα των πολιτικών Obama

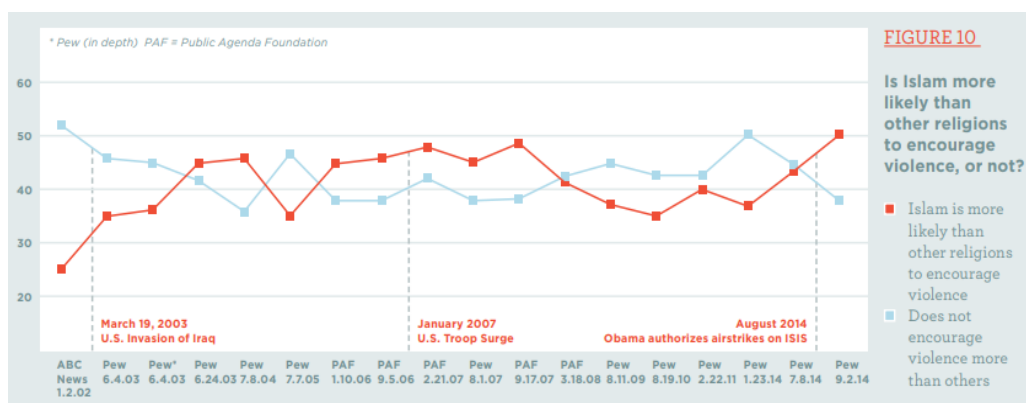
Ως προς την «**ανάλυση των λόγων**» (discourse analysis), παρατηρείται μία συστημική αλλαγή στους λόγους και στις ομιλίες του νέου Αμερικανού Προέδρου σε σχέση με τον προκάτοχό του, **η αλλαγή στο “speech-act” και η αποσύνδεση της τρομοκρατίας από κάθε θρησκεία**, κάτι που ερμηνεύεται ως μία προσπάθεια απασφαλειοποίησης του Ισλάμ. Εντούτοις, αν και έγιναν σημαντικά βήματα, κυρίως μέσω της αλλαγής του speech-act του Αμερικανού Προέδρου, και παρά τις προσπάθειες του να ομαλοποιήσει τις σχέσεις των ΗΠΑ με τον μουσουλμανικό κόσμο και να γεφυρώσει το χάσμα που είχε δημιουργηθεί ακόμα και εντός της αμερικανικής κοινωνίας, η αποδαιμονοποίηση του Ισλάμ και άρα η απασφαλειοποίηση του δεν ολοκληρώθηκε.

Ως προς τη **διαδικασία ανίχνευσης** (Process-tracing) και προκειμένου να φανεί κατά πόσο ανταποκρίθηκε το κοινό σε αυτή τη διαδικασία απασφαλειοποίησης του Αμερικανού Προέδρου, φαίνεται πως μία σημαντική μερίδα Αμερικανών πολιτών κατά ένα μεγάλο μέρος της

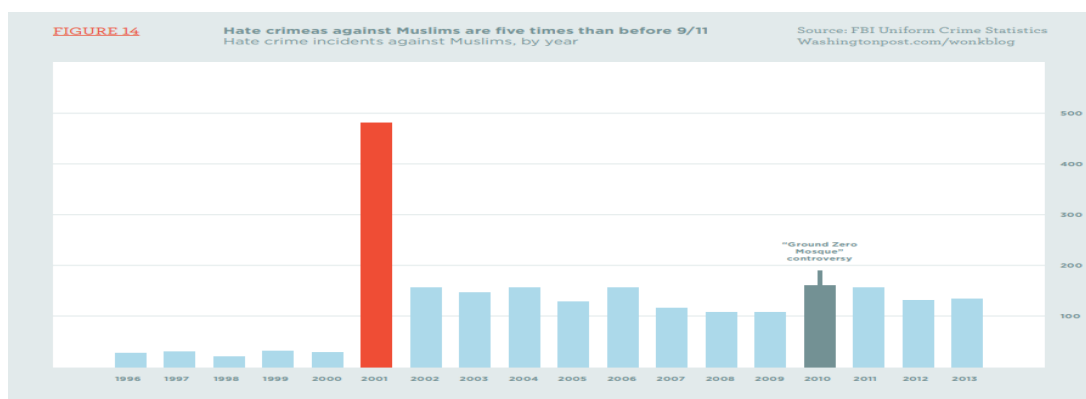
⁹⁸ REMARKS OF PRESIDENT BARACK OBAMA AT STUDENT ROUNDTABLE, Tophane Cultural Center Istanbul, April 7, 2009, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-student-roundtable-istanbul> , τελευταία επίσκεψη: 11/12/2023

⁹⁹ Charles Recknagel (2009), «Why Is Obama Paying So Much Attention to Turkey? », Radio Free Europe – Radio Liberty, April 5, 2009, https://www.rferl.org/a/Obama_Starts_TwoDay_Visit_To_Turkey/1602539.html , τελευταία επίσκεψη: 11/01/2024

προεδρίας Obama, συνέχισε να θεωρεί πως είναι περισσότερο πιθανόν το ισλάμ να προωθήσει το βία σε σχέση με άλλες θρησκείες. Αν και το ποσοστό των Αμερικανών που ασπάζονταν αυτή την πεποίθηση είναι σημαντικά μικρότερο σε σχέση με το αντίστοιχο της προεδρίας Bush, εντούτοις, φαίνεται πως αυξάνεται σημαντικά (50% των ερωτηθέντων) μετά το 2014 και την εκστρατεία των ΗΠΑ έναντι του Ισλαμικού Κράτους στη Μέση Ανατολή:

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, τα εγκλήματα μίσους έναντι των Μουσουλμάνων αυξήθηκαν θεαματικά, με τα στοιχεία που παραθέτει η Super Survey να αφορά και τα πρώτα δύο χρόνια της προεδρίας Ομπάμα¹⁰⁰:

Μάλιστα, σε μία μελέτη που διεξήχθη από το Κέντρο Μελέτης «Hate&Extremism» του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνια, διαπιστώθηκε ότι τα εγκλήματα μίσους κατά των Μουσουλμάνων στις ΗΠΑ αυξήθηκαν το

¹⁰⁰THE SUPER SURVEY: TWO DECADES OF AMERICANS' VIEWS ON ISLAM & MUSLIMS, Bridge Initiative Team, Published on 19 Nov 2015, p. 93, <https://bridge.georgetown.edu/research/the-super-survey-two-decades-of-americans-views-on-islam-muslims/>

2015 στο **υψηλότερο επίπεδο**, από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου¹⁰¹, δείγμα πως παρά την αλλαγή ρητορικής του Προέδρου Obama, η δαιμονοποίηση του Ισλάμ στις ΗΠΑ από την προηγούμενη κυβέρνηση Bush είχε διαβρώσει σε σημαντικό βαθμό την αμερικανική κοινωνία.

Ο Charles Krauthammer, αξιολογώντας την πολιτική Obama έναντι της τρομοκρατίας, θεωρεί πως αυτή συνεχίστηκε στο ακέραιο και δεν άλλαξε ουσιαστικά από την προεδρία Bush, παρά την αλλαγή ρητορικής από τον προκάτοχό του: «*Ο Μπαράκ Ομπάμα, ο οποίος καταδίκασε τις αντιτρομοκρατικές πολιτικές του Μπους ως υπομήφιος, στη συνέχεια τις συνέχισε ως πρόεδρος*»¹⁰², με πιο χαρακτηριστική πολιτική τη συνέχιση της λειτουργίας του Guantanamo, το οποίο ο Ομπάμα συνήθιζε να καταγγέλλει τόσο επιδεικτικά – «*μέχρι που αντιλήφθηκε την αναγκαιότητά του*»¹⁰³.

Η ανάληψη της Προεδρίας από τον Barack Obama δεν επέφερε δομικές αλλαγές στην πολιτική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή. Αντιθέτως, αναλυτές έχουν αποτιμήσει την πολιτική Ομπάμα στη Μέση Ανατολή και την έχουν αξιολογήσει ως μία πολιτική που βρίσκεται σε **πλήρη συνέπεια και συνέχεια** με αυτή των προηγούμενων προέδρων¹⁰⁴, και άρα αυτή του George Bush. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Fawaz A. Gerges, καθηγητής διεθνών σχέσεων στο L.S.E., «*η Ουάσιγκτον άλλαξε περισσότερο τον Ομπάμα, από ό,τι ο Ομπάμα την Ουάσιγκτον*»¹⁰⁵, θέλοντας με αυτό να καταδείξει πως η στρατηγική ενός κράτους σαν αυτό των ΗΠΑ, δεν δύναται να αλλάζει με την εναλλαγή των προσώπων στην εξουσία. Αυτό οφείλεται στο λεγόμενο «βαθύ κράτος», ή αλλιώς, στο αμερικανικό πολιτικό και

¹⁰¹ Brian Levin, “Special Status Report: Hate Crime in the United States,” Center for the Study of Hate&Extremism, California State University: San Bernardino, CA 2016, Pg. 5, <https://www.documentcloud.org/documents/3110202-SPECIAL-STATUS-REPORT-v5-9-16-16.html>

¹⁰² Charles Krauthammer (2013), “The Bush legacy”, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/opinions/charles-krauthammer-the-bush-legacy/2013/04/25/b6de6efa-add8-11e2-8bf6-e70cb6ae066e_story.html , τελευταία επίσκεψη: 21/12/2023

¹⁰³ Ο.π.

¹⁰⁴ Fawaz A. Gerges; The Obama approach to the Middle East: the end of America's moment?, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 89, No. 2 (March 2013), pp. 299-323 (25 pages); p. 299

¹⁰⁵Ο.π. p. 299

γραφειοκρατικό σύστημα, το σύνολο των θεσμικών αντιβάρων προς τον Πρόεδρο, όπως είναι το State Department, το Πεντάγωνο, και φυσικά η Γερουσία, όπου συν-διαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ.

Συμπεράσματα

Είδαμε από τη θεωρία, ότι η αναγωγή ενός θέματος σε ζήτημα ασφαλείας (Securitisisation) αποτελεί εξ ορισμού ένα πολιτικό ζήτημα, και πως με την κατάλληλη χρήση της γλώσσα, μία «απειλή» μπορεί να κατασκευαστεί ως τέτοια. Συνεπώς, ένα ζήτημα ασφαλείας μπορεί να αποτελεί ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, μία σύμβαση μέσω της επίδρασης της γλώσσας, και πιο συγκεκριμένα του πολιτικού λόγου, αρκεί να γίνει ευρέως αποδεκτό ως τέτοιο. Ο πρόεδρος Bush επέλεξε να αναδείξει ένα υπαρκτό ζήτημα ασφαλείας, την τρομοκρατία, ως υπαρξιακή απειλή για τον πυρήνα της αμερικανικής ταυτότητας, δηλαδή της ελευθερίας και των αξιών που πρεσβεύουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Ταυτόχρονα όμως, κατάφερε να ασφαλειοποιήσει και το Ισλάμ, έστω και έμμεσα, μέσω του «εμείς» και οι «άλλοι», ένα **δίπολο που καλλιέργησε συστηματικά** μέσα από αναφορές θρησκευτικού, ιδεολογικού και πολιτισμικού περιεχομένου. Σε αυτό συνέβαλλαν ακόμα πιο ακραίες δηλώσεις συνεργατών του ή ομοϊδεατών εκλεγμένων αντιπροσώπων του ρεπουμπλικανικού κόμματος.

Οι όροι όμως αυτοί έχουν το ιστορικό βάρος μόνο της μιας πλευράς, αποκλείοντας έτσι την κατανόηση του «άλλου» και αναπαράγοντας συγκεκριμένα σχήματα και στερεότυπα, που εξυπηρετούν συγκεκριμένους σκοπούς. Από τα παραπάνω συνάγεται πως ο Πρόεδρος Bush εργαλειοποίησε τη θρησκεία, κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα πως με αυτό τον τρόπο, το Ισλάμ ως αντίπαλο δέος, ως το «άλλο», οδηγήθηκε στην ασφαλειοποίηση. Εργαλειοποιώντας το φόβο της τρομοκρατίας και χρησιμοποιώντας μία γλώσσα βαθιά φορτισμένη με θρησκευτικό και ιδεολογικό περιβλημά, το Ισλάμ δαιμονοποιήθηκε και ασφαλειοποιήθηκε μέσα από το συσχετισμό του με την τρομοκρατία. Ο Bush βέβαια δεν ασφαλειοποίησε απευθείας το Ισλάμ, αλλά πολλά στελέχη της δικής του κυβέρνησης το έπραξαν άμεσα.

Προκειμένου να μελετηθεί κατά πόσο επετεύχθη η ασφαλειοποίηση του Ισλάμ από την κυβέρνηση Bush, ακολουθήθηκε βάσει της θεωρίας, η διαδικασία ανίχνευσης (Process-tracing). Για τον σκοπό αυτό, αρχικά εξετάστηκε η αντίδραση των «άλλων», δηλαδή των Μουσουλμάνων και πιο συγκεκριμένα παρουσιάστηκαν σημαντικά σημεία από τον Αμερικανό-Σαουδικό διάλογο που πραγματοποιήθηκε στο Bellagio της Ιταλίας το 2003. Κυρίως όμως, παρουσιάστηκαν ευρήματα από την έρευνα “Super Survey: two decades of American’s view on Islam and Muslims ” του Georgetown University’s. Από τα στοιχεία του Αμερικανό-Σαουδικού διαλόγου, προέκυψε ότι ένα παραδοσιακά συμμαχικό κράτος προς τις ΗΠΑ, η Σαουδική Αραβία, εξέλαβε ως εχθρική προς το Ισλάμ και την εθνική της ασφάλεια τον τρόπο που επέλεξε η κυβέρνηση Bush να αντιμετωπίσει την τρομοκρατία, καθώς θεώρησε πως έμμεσα στοχοποιούσε το Ισλάμ. Παράλληλα, τα ευρήματα της έρευνας του Georgetown University’s, έδειξαν πως μεγάλο μέρος της αμερικανικής κοινωνίας είχε αποδεχτεί το Ισλάμ ως περισσότερο βίαιο, ακραίο και άρα, ως απειλή. Μάλιστα, οι δυσμενείς απόψεις για το Ισλάμ ξεπέρασαν τις ευνοϊκές την περίοδο που η κυβέρνηση Bush επιδόθηκε σε μία «καμπάνια πειθούς» για την αναγκαιότητα ενίσχυσης των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων στο Ιράκ.

Ερμηνεύουμε πως οι λόγοι της ασφαλειοποίησης του Ισλάμ, και ο τρόπος που προτιμήθηκε να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία, εδράζονται στην ιδεολογική βάση του Προέδρου Bush και της κυβέρνησής του, η οποία παρουσιάστηκε στον κύριο κορμό της εργασίας ως το «Δόγμα Bush», ή αλλιώς, ως «δημοκρατικός ρεαλισμός». Το δόγμα Bush, φανερά επηρεασμένο από τις ιδέες του Charles Krauthammer, αποτελεί το ιδεολογικό περιβλημά της ανατροπής του status-quo σε Αφγανιστάν και Ιράκ, μέσω του προληπτικού πολέμου και της βίαιης ανατροπής των απολυταρχικών καθεστώτων, τα οποία τύγγαναν να αποτελούν παραδοσιακοί εχθροί προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ, σε μία περιοχή γεωπολιτικού ενδιαφέροντος των Αμερικανών.

Συμπερασματικά, τα παραπάνω αποτελούν δείγματα επιτυχούς ασφαλειοποίησης του Ισλάμ. Η κυβέρνηση Bush κατάφερε να αναγάγει την τρομοκρατία σε ζήτημα υπαρξιακής απειλής, ενώ στη συνέχεια προσέδωσε στον αγώνα της κατά της τρομοκρατίας, θρησκευτικά χαρακτηριστικά («σταυροφορία»), κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα πως ήθελε να μετατρέψει τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας σε έναν πόλεμο ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς κόσμους (“good vs evil”), με πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Τα παραπάνω αποτελούν ένα συνολικό αφήγημα περί «σύγκρουσης των πολιτισμών», όπως περιεγράφηκε από τον Samuel Huntington, ανάμεσα στη Δύση και στο «άλλο», το αντίπαλο δέος, το οποίο στην προκειμένη περίπτωση έστω και με έμμεσο τρόπο, αποτελεί το Ισλάμ και οι Μουσουλμάνοι, ήτοι η πλειοψηφία των κατοίκων της Μέσης Ανατολής, μίας περιοχής γεωπολιτικού ενδιαφέροντος των ΗΠΑ.

Αντίθετα, ο πρόεδρος Obama ενώ συνέχισε τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, εντούτοις επέλεξε να διαχωρίσει πλήρως την τρομοκρατία από κάθε θρησκεία, αναγνωρίζοντας αφενός ότι ο προκάτοχός του είχε ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ, αφετέρου επιδιώκοντας να γεφυρώσει το χάσμα που είχαν δημιουργήσει οι ΗΠΑ με τον μουσουλμανικό κόσμο. Η προσωπικότητα και η ιδεολογία του νέου Αμερικανού Προέδρου επέφερε ορισμένες αλλαγές, στο βαθμό που αυτό ήταν εφικτό ως προς την πολιτική ασφαλειοποίησης του Ισλάμ από τις ΗΠΑ. Ο Barack Obama επεδίωξε την αποσύνδεση του Ισλάμ από την τρομοκρατία, εγχείρημα ιδιαίτερα δύσκολο μετά από 8 χρόνια διακυβέρνησης Bush.

Ο νέος Αμερικανός Πρόεδρος επιδόθηκε σε μία σειρά από σημαντικές ομιλίες σε μουσουλμανικά κράτη, με τις σημαντικότερες να καταγράφονται στην Τουρκία και στην Αίγυπτο. Η επιλογή αυτών των χωρών δεν ήταν τυχαία. Η μεν Τουρκία αποτελεί έναν παραδοσιακό σύμμαχο του ΝΑΤΟ ήδη από το 1952, είναι μία χώρα με σημαίνουσα γεωπολιτική θέση, που πλειοψηφεί το μουσουλμανικό στοιχείο, και με πολίτευμα που ακολουθεί δημοκρατικές διαδικασίες ανάδειξης της εκάστοτε κυβέρνησης. Η Αίγυπτος δε, είναι το μεγαλύτερο αραβικό κράτος στον κόσμο, και αποτελεί κρίσιμο

εταιίρο για την ασφάλεια του Ισραήλ και της ναυσιπλοΐας στην Ερυθρά θάλασσα. Μέσω των ομιλιών αυτών, προσπάθησε να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα στον μουσουλμανικό κόσμο και τις ΗΠΑ, αντιμετωπίζοντάς τους - τουλάχιστον σε ρητορικό επίπεδο, ως ίσους και εταίρους. Παράλληλα, σημαντική θεωρείται και η ομιλία του στην Βαλτιμόρη, σε μία προσπάθεια να αγκαλιάσει το μουσουλμανικό στοιχείο των ΗΠΑ. Ως προς την «**ανάλυση λόγου**» λοιπόν, ο Πρόεδρος Obama επιδόθηκε σε μία συστημική αλλαγή, κατά την οποία αποσύνδεσε την τρομοκρατία από κάθε θρησκεία, μέσα από έναν αγώνα διπλωματικής «γοητείας» προς τον μουσουλμανικό κόσμο, αξιοποιώντας το επικοινωνιακό χάρισμα που κατέχει ο ίδιος.

Εδώ πρέπει να επισημανθεί ότι ο πρόεδρος Obama, τόσο μέσω της προσπάθειας γεφύρωσης του χάσματος των «δυο» κόσμων, όσο και μέσω της αποσύνδεσης της τρομοκρατίας από κάθε θρησκεία και της αποδαιμονοποίησης του Ισλάμ, παραδέχτηκε -έστω και έμμεσα, πως οι ΗΠΑ έχουν ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ, κάτι το οποίο οφείλεται στο φόβο και στην άγνοια του «άλλου», όπως σημείωσε στις ομιλίες του. Εντούτοις, όπως παρουσιάστηκε στο 3^ο κεφάλαιο της εργασίας, η διάκριση του «εμείς» και «αυτοί» συνέχισε να ενυπάρχει μέσα στους λόγους του Barack Obama, κάτι που καταδεικνύει πως η γλώσσα ως ένας μηχανισμός αναπαραγωγής στερεοτυπικών σχημάτων, βασίζεται σε αντιλήψεις που έχουν δομηθεί με συστημικό τρόπο και αποτελούν τη βάση κάθε πολιτισμού.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η στάση του προέδρου Obama έναντι της «Αραβικής Άνοιξης», και πιο συγκεκριμένο στην περίπτωση της Αιγύπτου, και τη στήριξη της νέο-εκλεγείας κυβέρνησης του Mohamed Morsi, ηγέτη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Όπως ήδη αναλύθηκε, το ενδιαφέρον εδράζεται στο γεγονός ότι ο Obama στήριξε τον ηγέτη ενός ισλαμικού κοινωνικού και πολιτικού κινήματος, κάτι που μπορεί να ερμηνευθεί αφενός ως σεβασμός προς τις δημοκρατικές διαδικασίες και αξίες, που τόσο προωθεί η Δύση, αφετέρου ως μία προσπάθεια αποδοχής από τον Αμερικανό πρόεδρο του πολιτικού Ισλάμ. Η συγκεκριμένη στάση από το Obama

ερμηνεύεται ως μια **πολιτική απασφαλειοποίησης** του Ισλάμ στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, με ιδιαίτερο συμβολισμό.

Ως προς τη διαδικασία ανίχνευσης (Process-tracing) και προκειμένου να φανεί κατά πόσο ανταποκρίθηκε το κοινό σε αυτή τη διαδικασία απασφαλειοποίησης του Αμερικανού Προέδρου, φαίνεται πως οι προσπάθειες του Αμερικανού προέδρου δεν είχαν τα ανάλογα αποτελέσματα, αφού τόσο από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν από τη Super Survey, όσο και από το Κέντρο Μελέτης «Hate&Extremism», η Αμερικανική κοινωνία παραμένει διχασμένη και σε σημαντικό βαθμό αρνητικά προκατειλημμένη έναντι του Ισλάμ.

Αναφορικά με την απάντηση στο ερώτημα, «γιατί» ο πρόεδρος Obama αποφάσισε να ακολουθήσει αντίθετη πορεία από τον προκάτοχό του και να απασφαλειοποιήσει το Ισλάμ, δύναται να δώσουμε μία ερμηνεία που βασίζεται στον συνδυασμό φιλελεύθερων και ρεαλιστικών ιδεών που χαρακτηρίζουν την ιδεολογία του Αμερικανού προέδρου, και που τον οδήγησαν σε μια προσπάθεια να περιορίσει τις στρατιωτικές παρεμβάσεις στη Μέση Ανατολή, ήτοι, σε μία γεωπολιτική αναδίπλωση. Ο Πρόεδρος Obama, όσον αφορά την εξωτερική πολιτική που θέλησε να ακολουθήσει, είχε ως βασικό μέλημα τη βελτίωση της εικόνας των ΗΠΑ στον μουσουλμανικό κόσμο και την αποστασιοποίηση από τον ακραίο νέο-συντηρητισμό του George Bush και του επιτελείου του, το οποίο είχε επιδοθεί σε μία σταυροφορία ιδεών, λόγων και πράξεων έναντι του Ισλάμ και των Μουσουλμάνων, για να προωθήσουν συγκεκριμένες πολιτικές και στρατιωτικές παρεμβάσεις στη Μέση Ανατολή. Ταυτόχρονα, προσπάθησε να φανεί συνεπής ως προς τις ιδέες του για προώθηση της δημοκρατίας και των φιλελεύθερων αξιών, όπως υποστήριξε με την ομιλία του στο Κάιρο.

Εντούτοις, όπως διαπιστώθηκε, οι ΗΠΑ διατήρησαν όλα τα μέτρα της κυβέρνησης Bush για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, όπως η διατήρηση του Guantanamo, ενώ συνέχισαν να παρεμβαίνουν συστηματικά και επί προεδρίας Obama, με κάθε τρόπο (ιδίως στρατιωτικά) στις μουσουλμανικές χώρες και δη, στις αραβικές, όπως αποδείχτηκε με την

εμπλοκή των ΗΠΑ στη Συρία και τη μάχη κατά του Ισλαμικού κράτους. Η από-ασφαλειοποίηση είναι μια πιο δύσκολη διαδικασία από την ασφαλειοποίηση. Μόλις ένα ζήτημα ασφαλειοποιηθεί επιτυχώς, όπως το Ισλάμ κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Bush, χρειάζεται πολύ περισσότερη προσπάθεια και χρόνο για να επιστρέψει στη σφαίρα της συνήθους πολιτικής. Η αποτυχία του προέδρου Obama να από-ασφαλειοποιήσει το Ισλάμ, συνέβαλε στη διατήρηση της ισλαμοφοβίας, με αποτέλεσμα να διατηρηθούν οι κατάλληλες συνθήκες εκλογής του Donald Trump, ο οποίος ακόμα και πριν ξεκινήσει η προεκλογική του εκστρατεία, εργαλειοποίησε συστηματικά τον φόβο της αμερικανικής κοινής γνώμης για το Ισλάμ, συνδέοντάς το άμεσα με ζητήματα εθνικής ασφάλειας.

Καταληκτικά, το Ισλάμ ασφαλειοποιήθηκε ως το αντίθετο από αυτό που αντιπροσωπεύουν οι ΗΠΑ, η δημοκρατία και ο «πολιτισμένος κόσμος» και μέσω του συσχετισμού του με την τρομοκρατία. Η ασφαλειοποίηση της τρομοκρατίας οδήγησε έστω και έμμεσα στην ασφαλειοποίηση του Ισλάμ. Μάλιστα, πρέπει να επισημανθεί πως αν και το Ισλάμ ασφαλειοποιήθηκε έμμεσα, μέσα από τη διαδικασία της «γλωσσικής πράξης» και το συσχετισμό του Ισλάμ και των μουσουλμάνων με τους τρομοκράτες, εντούτοις, τα έκτακτα μέτρα που ελήφθησαν και είχαν ως άμεσο στόχο την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, επηρέασαν μεγάλο μέρος του μουσουλμανικού πληθυσμού, όχι μόνο στις ΗΠΑ, αλλά ιδιαίτερα σε χώρες όπως το Ιράκ και το Αφγανιστάν. Η εισβολή στο Αφγανιστάν το 2001, και αργότερα στο Ιράκ το 2003, αποτέλεσαν μέτρα ακραίου χαρακτήρα που έλαβαν οι ΗΠΑ προκειμένου να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία (“The Global War on Terrorism”). Όμως ήταν μέτρα που επηρέασαν τις ζωές εκατομμυρίων Μουσουλμάνων.

Βιβλιογραφία

Ελληνικές πηγές

1. Αλειφαντής, Στέλιος. “Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων” «Νικόλαος Τζιφάκης, Η κατασκευή της Ασφάλειας στις Διεθνείς Σχέσεις», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις – Φάκελος, Εξωτερική πολιτική & Εθνική Ασφάλεια Η' Εξάμηνο, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά.
2. Γλωσσική πράξη [speech act]. Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=34 , τελευταία επίσκεψη: 23/01/2024

Ξενόγλωσσες πηγές

1. Amartya, Kumar Sen. “Democracy as a Universal Value”, Journal of Democracy, Vol. 10, No. 3., 1999, <https://www.journalofdemocracy.org/articles/democracy-as-a-universal-value/> , τελευταία επίσκεψη: 18/01/2024
2. Austin, John L. “How to Do Things with Words”, William James Lectures, (Oxford: Clarendon Press, 1962)
3. Balzacq, Thierry. “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, European Journal of International Relations, 2005, DOI: 10.1177/1354066105052960,
4. Balzacq, Thierry. “Securitization Theory - How Security Problems Emerge and Dissolve”, Routledge, p. 31–53, 2010, <https://doi.org/10.4324/9780203868508>
5. Balzacq, Thierry. “Enquiries into methods: A new framework for securitization analysis - How Security Problems Emerge and Dissolve”, 2010, p. 31–53, London/New York: Routledge
6. Biswas, Niloy Ranjan. “IS THE ENVIRONMENT A SECURITY THREAT? Environmental Security beyond Securitization”, INTERNATIONAL AFFAIRS REVIEW, 2011, Vol. XX, No. 1.
7. Buzan, Barry, Ole Waever and Jaap de Wilde. “Security: A New Framework for Analysis”, Lynne Rienner Publishers, 1998
8. Buzan, Bary and Ole Waever. “Slipper? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies”, Review of International Studies, (1997), Vol. 23, No. 2
9. Bohan, Caren and Andrew Quinn. “Obama says change in Egypt must begin now”; WASHINGTON (Reuters); FEBRUARY 2, 2011, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-usa-idUSTRE70R6A920110202> ; τελευταία επίσκεψη: 11/11/2023
10. Bush, George. “Fact Sheet: President Bush Calls for a "Forward Strategy of Freedom" to Promote Democracy in the Middle East” | The American Presidency Project (ucsb.edu) November 06, 2003, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-11.html> , τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024

11. Bush: U.S. at war with 'Islamic fascists' Thursday, August 10, 2006, <http://edition.cnn.com/2006/POLITICS/08/10/washington.terror.plot/>
12. Bush, George W. 'Text of President Bush's Address on 9/11/2001, after Terrorist Attacks on New York and Washington', <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-the-terrorist-attacks> , τελευταία επίσκεψη:10/10/2023
13. Clifford, Chanin and F. Gregory Gause III. « U.S.-Saudi Relations: Bump in the Road or End of the Road? », Middle East Policy Council, June 2-6, 2003, <https://mepc.org/journal/us-saudi-relations-bump-road-or-end-road> , τελευταία επίσκεψη: 15-01-2024
14. Cooper, Helen. "America Seeks Bonds to Islam, Obama Insists", New York Times, 2009, <https://www.nytimes.com/2009/04/07/world/europe/07prexy.html> , τελευταία επίσκεψη: 11/12/2023.
15. Croft, Stuart. "Securitizing Islam: Identity and the Search for Security", Cambridge University Press, 2012, <https://doi.org/10.1017/CBO9781139104142>
16. Eichenwald, Kurt. 2012. 500 Days: Secrets and Lies in the Terror Wars. New York:
17. Erdoan, A. Shipoli. "Islam, Securitization, and US Foreign Policy", Springer International Publishing, 2018, Doi:10.1007/978-3-319-71111-9
18. Ewen MacAskill (Oct. 2005), "George Bush: 'God told me to end the tyranny in Iraq'", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2005/oct/07/iraq.usa> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023.
19. Fiala, Andrew. "The Bush Doctrine, Democratization, and Humanitarian Intervention: A Just War Critique", Published By: Berghahn Books, Theoria: A Journal of Social and Political Theory No. 114, War and Terror (December 2007), pp. 28-47
20. Freedom House, 'Freedom in the World 2003', 27 May 2004, [https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Freedom in the World 2004 complete book.pdf](https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Freedom%20in%20the%20World%202004%20complete%20book.pdf) , Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023
21. Fukuyama, F. "The End of History", The National Interest, No. 16. 1989, pp. 3-18
22. Full text of Obama's speech on bin Laden's death; CBS NEWS; May 2, 2011; <https://www.cbsnews.com/news/full-text-of-obamas-speech-on-bin-ladens-death/> ; τελευταία επίσκεψη: 19-11-2023
23. Gerges, A. Fawaz. "The Obama approach to the Middle East: the end of America's moment?", International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 89, No. 2 (March 2013), pp. 299-323 (25 pages)
24. Hassan, Oz. "Bush's Freedom Agenda: Ideology and the Democratization of the Middle East", Taylor & Francis Group, LLC, 2008, Democracy and Security, 4:268–289.
25. Herszenhorn, David. "Senate Passes Military Bill that Bans Transfers of Guantanamo Detainees"; The New York Times; 5 November 2015, Available at: <https://www.nytimes.com/2015/11/11/us/politics/senate-passes-military-bill-that-bars-transfers-of-guantanamo-detainees.html> ; Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023

26. Hobson, Christopher. “A forward strategy of freedom in the Middle East: US democracy promotion and the ‘war on terror’”, *Australian Journal of International Affairs*, 27 Sep 2010, p. 39-53
27. Humphrey, Michael. ‘Securitisation and Domestication of Diaspora Muslims and Islam: Turkish Immigrants in Germany and Australia’, *International Journal on Multicultural Societies* 11, no. 2, 2009, p. 136–54.
28. Huntington, Samuel P. “The clash of civilizations and the remaking of the new world order”, 1996, Simon and Schuster Rockefeller center.
29. Krauthammer, Charles. “The Bush legacy”, *The Washington Post*, 2013, https://www.washingtonpost.com/opinions/charles-krauthammer-the-bush-legacy/2013/04/25/b6de6efa-add8-11e2-8bf6-e70cb6ae066e_story.html , τελευταία επίσκεψη: 21/12/2023
30. Krauthammer, C. “Democratic Realism: An American Foreign Policy for a Unipolar World”, 2004, Washington DC: American Enterprise Institute Press.
31. Kristol, Irving. “The Neoconservative Persuasion’ *The Weekly Standard*, 8: 47, August 25, 2003.
32. Levin, Brian. “Special Status Report: Hate Crime in the United States,” Center for the Study of Hate&Extremism, California State University: San Bernardino, CA 2016, Pg. 5, <https://www.documentcloud.org/documents/3110202-SPECIAL-STATUS-REPORT-v5-9-16-16.html>
33. Lynch, Marc. “Obama and the Middle East: Rightsizing the U.S. Role”, *FOREIGN AFFAIRS*, 2015, <https://carnegieendowment.org/2015/10/09/obama-and-middle-east-rightsizing-u.s-role-pub-61582> ,τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024
34. Mavelli, Luca. “Between Normalisation and Exception: The Securitisation of Islam and the Construction of the Secular Subject”, 2013, *Millennium: Journal of International Studies*, , <https://doi.org/10.1177/0305829812463655>
35. Monten, Jonathan. “The Roots of the Bush Doctrine: Power Nationalism, and Democratic Promotion in U.S. Strategy”, *International Security*, 2005, Vol. 29, No. 4, pp. 112-156 (45 pages), The MIT Press.
36. National Security Strategy - Obama White House Archives; May 2010, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
37. Night-watchman state, “Wikipedia”, https://en.wikipedia.org/wiki/Night-watchman_state ,τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024
38. O’Connor Brendon and D. Cooper. “Ideology and the Foreign Policy of Barack Obama: A Liberal-Realist Approach to International Affairs”, Center for the Study of the Presidency and Congress, September 2021,
39. Obama tells Al Arabiya peace talks should resume; *Al-Arabiya News*; 27 January 2009; <https://english.alarabiya.net/articles/2009/01/27/65087>; τελευταία επίσκεψη: 13/11/2023.
40. Paul Harris (Nov. 2003), “Bush says God chose him to lead his nation”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2003/nov/02/usa.religion> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023.

41. Peter Singer (April, 2004) "The President of Good and Evil", The New York Times, <https://www.nytimes.com/2004/04/25/books/chapters/the-president-of-good-and-evil.html> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023
42. Peter Waldman and Hugh Pope (September 2001), "Crusade' Reference Reinforces Fears War on Terrorism Is Against Muslims", The Wall Street Journal, <https://www.wsj.com/articles/SB1001020294332922160> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023
43. President Bush and Secretary of State Rice Discuss the Middle East Crisis, Office of the Press Secretary, August 7, 2006, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/08/20060807.html> , τελευταία επίσκεψη:14/12/2023
44. President Bush: "No Nation Can Be Neutral in This Conflict", Remarks by the President To the Warsaw Conference on Combatting Terrorism, Office of the Press Secretary, November 6, 2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/text/20011106-2.html> , τελευταία επίσκεψη: 30/10/2023
45. President Bush's Second Inaugural Address, JANUARY 20, 2005, <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172> , τελευταία επίσκεψη: 17/01/2024
46. President George W. Bush Remarks by the President to Airline Employees O'Hare International Airport, Chicago, Illinois September 27, 2001,
47. Quote John Ashcroft, The Difference Between Christianity and Islam in a Controversial Nutshell, FEBRUARY 1, 2002, <https://www.christianitytoday.com/ct/2002/februaryweb-only/2-11-42.0.html>
48. Ramirez, Luis. "Obama: 'We Are Not at War With Islam'"; February 18, 2015 7:43 PM; Voanews; <https://www.voanews.com/a/obama-to-address-summit-aimed-at-reducing-violent-extremism/2648714.html> ; τελευταία επίσκεψη: 13/11/2023
49. Recknagel, Charles. "Why Is Obama Paying So Much Attention to Turkey?", Radio Free Europe – Radio Liberty, April 5, 2009, https://www.rferl.org/a/Obama_Starts_TwoDay_Visit_To_Turkey/1602539.html , τελευταία επίσκεψη: 11/01/2024.
50. Remarks by President George W. Bush to the Warsaw Conference on Combating Terrorism, November 6, 2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011106-2.html> , τελευταία επίσκεψη: 11/01/2024.
51. Remarks by the President at Islamic Center of Washington, D.C. Washington, D.C. September 17, 2001, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-islamic-center-washington> , τελευταία επίσκεψη: 11/01/2024.
52. Remarks by the President at Islamic Society of Baltimore; The White House Office of the Press Secretary; February 03, 2016; <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/03/remarks-president-islamic-society-baltimore> ; τελευταία επίσκεψη: 13/11/2023
53. Remarks by the President Upon Arrival, The White House, President George W. Bush, [54](https://georgewbush-

</div>
<div data-bbox=)

- [whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html](https://www.whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html) , τελευταία επίσκεψη: 29/10/2023
54. REMARKS OF PRESIDENT BARACK OBAMA AT STUDENT ROUNDTABLE, Tophane Cultural Center Istanbul, April 7, 2009, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-student-roundtable-istanbul> , τελευταία επίσκεψη: 11/12/2023
 55. Said, Edward. “The Imperial Bluster of Tom Delay”, Counter Punch, August 20, 2003, <https://www.counterpunch.org/2003/08/20/the-imperial-bluster-of-tom-delay/> , τελευταία επίσκεψη: 14/1/2024
 56. Shamsi, Hina. “20 Years Later, Guantánamo Remains a Disgraceful Stain on Our Nation. It Needs to End;” January 11, 2022; ACLU; Available at: <https://www.aclu.org/news/human-rights/20-years-later-guantanamo-remains-a-disgraceful-stain-on-our-nation-it-needs-to-end> , Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023
 57. The President's Speech in Cairo: A New Beginning; June 4, 2009; <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/NewBeginning/transcripts>
 58. THE SUPER SURVEY: TWO DECADES OF AMERICANS’ VIEWS ON ISLAM & MUSLIMS, Bridge Initiative Team, Published on 19 Nov 2015, <https://bridge.georgetown.edu/research/the-super-survey-two-decades-of-americans-views-on-islam-muslims/>
 59. Speed Read: 8 Revelations From Kurt Eichenwald’s ‘500 Days’ , The Daily Beast, 2017, <https://www.thedailybeast.com/speed-read-8-revelations-from-kurt-eichenwalds-500-days?ref=scroll>
 60. Tran, Mark. “Obama signs order to close Guantánamo Bay”, 22 Jan 2009; the Guardian; Available at: <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/22/hillary-clinton-diplomatic-foreign-policy> , Τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023
 61. Transcript of President Bush's address to a joint session of Congress on Thursday night, September 20, 2001, <https://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> , τελευταία επίσκεψη: 14/12/2023
 62. USA PATRIOT Act United States [2001], Britannica, <https://www.britannica.com/topic/USA-PATRIOT-Act>
 63. Vice President Speaks at VFW 103rd National Convention, Office of the Press Secretary August 26, 2002, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/08/20020826.html> , τελευταία επίσκεψη: 14/1/2024
 64. Wæver, Ole. “Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-war Community”, in, Emanuel Adler and Michael Barnett, Security Communities, Cambridge University Press, 1998.
 65. Wæver, Ole. On Security, Ronnie: «Securitization and Desecuritization», 1995, Chapter 3, <http://www.ciaonet.org/book/lipschutz/lipschutz13.html>
 66. Waheed, Ayesha. “Construction of Muslim Identity: A Critical Discourse Analysis of Obama’s Speech at Cairo”; Vol 1: Issue I, Jan-Mar 2019; Department of English, National University of Modern Languages, Islamabad.

